

SProgpsykologisk
INformation og DEbaT

12. Årgang
1. nummer
April 2012
ISSN 1603 7979

Redaktionen:

Sabrina Seerup
Mathilde Valentin Jacobsen
Mie Dam Christensen
Andreas Weber Jakobsen
Thomas Bak Madsen
Trine Kjøller Holm
Tina Linder Thomsen
Christina Smeby

Produktionschefer:

Sabrina Seerup, sabrina.seerup@gmail.com
Tina Linder Thomsen,
tinalinderthomsen@gmail.com

Grafik og layout:

Mia Thiesen

Fotograf:

Kristoffer V. K. Knudsen

Hjemmeside:

www.spindet.net

Udgiver:

FAFOS
INSS

ISSN:

1603 79 79

Udgivet:

April 2012

Andreas

Mathilde

Mie

Sabrina

Tina

Trine

Indhold

Leder	06
Hmmm... Sprogpsykologi, hvad er nu det for noget?	08
Think Human – Hvad indebærer det i et kommunikationsperspektiv?	12
Portraying broken dreams	20
Facebook: Megafon, opslagstavle eller skraldespand?	26
Kampen om sammenhængskraften - Et halvseriøst casestudie i ideologisk sprogbrug	34
“Jeg har en eller anden ting med sprog”	40
”Jeg bander fandme ikke!”	44
Sproget, der blev skyllet ud med badevandet	50
Kom og vær med i Spindet!	56

Leder

Af: Sabrina Seerup
*Stud.mag. i Moderne Kultur og
Kulturformidling med Sprogpsykologi som
tilvalg*

Spindet er ikke, hvad det var engang, kunne man fristes til at sige. Ikke alene skal det sprogpsykologiske magasin nu udgives på blankt papir, men det er i denne omgang også præget af den velkendte kludetæppemodel, hvor der gøres plads til alt fra voxpops og halvseriøse casestudier i ideologisk sprogbrug, til portrætinterviews med morgendagens sprogpsykologer. Selvom flere af teksterne i Spindets nuværende form er mere journalistiske end i mange af de tidligere udgaver af magasinet, så har vi på redaktionen stadig forsøgt at bevare den akademiske baggrund. Vi ser bl.a. på en nyere, digital og social kommunikationsform, såvel som på teoretiske overvejelser om mennesket som kommunikationsmaskine.

Men hvorfor nu hælde god vin på nye flasker, spørger I måske, kære læsere? Hvorfor skal redaktionsstrukturen pludselig være flad, og hvad har gjort, at de løse tøjler pludselig er sprunget helt af kærren?

For det første har Spindet ikke længere Bent Holshagen Hemmingsen i sin midte, der ellers har været Spindets faste støtte i alle magasinet's udgivelsesår. Vi håber, trods den skinnende forside og citater fra halv kendte radioværter, at han ikke føler, vi er drevet for langt væk fra målet. For ja, vi har på mange måder en mere journalistisk vinkel på vores tekster, men vores hovedfokus er fortsat sprogpsykologiens interessefelt.

For det andet har Spindet denne gang været en integreret del af formidlingsfaget Sprogpsykologisk formidlingsteori og -praksis. Mange af de artikler, der er med i denne udgave, har derfor været grundlag for flere af redaktørernes konkrete undersøgelser, teoretiske granskninger og kvalitative forsøg. Det har dog stadig været muligt for alle at bidrage, hvilket bl.a. et par af vores undervisere har gjort.

Sådan kommer det også til at være til næste efterårssemester, hvor vi håber på, at en ny flok ivrige formidlingsstuderende vil overtage Spindets redaktion.

Den tredje ting, der gør, at Spindet i denne udgave kan virke anderledes, end du husker det, skyldes, at FAFOS har skænket os både lokaler og midler til at få konstrueret og trykt denne udgave af Spindet. Alle, der arbejder på Spindet, er stadig frivillige ildsjæle, hvilket også gælder vores nyerehvervede grafiker og fotograf, men grundet FAFOS bidrag findes Spindet nu både som e-bog og som trykt magasin.

Indtil næste efterårssemester mangler Spindet dog en ny, frivillig redaktion, der brænder for sprogpsykologiens felt. Man kan frit om- eller gendøbe Spindet i eget billede (det gjorde vi i hvert fald), og således prøve det redaktionelle liv af fra start til slut. Vi på redaktionen håber, at I, kære læsere, vil lære lige så meget, som vi har, og have det lige så sjovt når I læser Spindet, som vi har haft med at lave det.

Hmmm... Sprogpsykologi, hvad er nu det for noget?

Som sprogpsykologistuderende bliver man meget ofte mødt med et overbærende "hmmm", eller et spørgende blik, når man fortæller, hvad man studerer.

Derfor satte vi os for at spørge folk på gaden, hvad de tror, sprogpsykologi er.

Af: Mie Dam Christensen
Stud.mag. i Sprogpsykologi

Af: Trine Kjøller Holm
Stud.mag. i Sprogpsykologi

Hvad er sprogpsykologi, tror du?

Jeg kunne forestille mig, at sprogpsykologi har at gøre med, hvordan det påvirker os psykologisk at bruge sproget, altså hvordan sprog og vores psyke hænger sammen. Lad mig lige tænke mig om. Altså, hvorfor pokker skulle I blande sprog og psykologi sammen? Bortset fra, at jeg selv synes, det er vanvittigt spændende, hvad der ligger af forandringsmuligheder i sproget. Jeg tror jo selv på, at vi kan skabe forandring ved at være bevidste om måden, vi bruger sproget på.

Helle Solvang, radiovært på Sproglaboratoriet, P1

Måske noget, hvor man kan snakke andre sprog. Så kan man være psykolog til andre mennesker! Jeg ved det ikke. Så kunne det være, at I tog ud til et andet land, hvor man ikke havde psykologer, eller hvad ved jeg, og så kunne I snakke ligesom deres sprog. Det kunne være ret fedt. Det er det, jeg regner med.

Tobias, 14 år, går i 7. klasse på Ryparken Lilleskole, København

Mehmet, 27 år, parkeringsvagt

”

Når du siger sprogpsykologi, så kommer jeg i tanke om, hvordan man benytter sig af sproget, altså sprogets effekter, magten bag sproget. Nu ved jeg lidt om retorik; det kunne være noget af det. Måske noget med takt og tone, hvordan man siger tingene, og evt. hvordan man stiller spørgsmålene. Jeg tror også, det er sådan noget, spindoktorere gør, er det ikke?

Laila Heskjær, bibliotekar på Københavns hovedbibliotek

”

Sprogpsykologi? Det ved jeg ikke, hvad jeg tænker om. Det lyder da meget spændende. Hvad går det ud på? Jeg forestiller mig i virkeligheden ikke så meget... Det er super pinligt! Jeg ved det simpelthen ikke. Jeg går ud fra, at I arbejder med psykologi og sprog - en kobling af to emner. Man kan vel bruge det i forhold til kommunikation. Det ville være min umiddelbare tanke.

Jan Svendsen, souschef ved studievalg København i den åbne vejledning

”

Når jeg hører ordet sprogpsykologi, så tænker jeg, at det er meget bredt. Det kan være alt fra at stå i en retssal, til at arbejde med børn. Altså, der kan være sprogpsykologi i det hele. Det er i hvert fald sådan, jeg associerer på ordene. Mit bud er, at det dækker over de virkemidler, der ligger i sproget, i forhold til hvilken respons man kan få fra andre mennesker. Sprog er ikke knyttet op på det verbale sprog. Jeg forestiller mig, det kan være alt muligt. Det handler vel i høj grad om retorik.

” Jeg kunne forestille mig, det handler om at kunne identificere målgruppen i forhold til dem, man kommunikerer med. Jeg tænker sprogets virke. Det kan virke forskelligt på forskellige folk. Altså, det er det, jeg sådan umiddelbart tænker. At det er en eller anden form for tilpasning af sproget til målgruppen.

Gabriella Gravenhorst, fuldmægtig ved
Ministeriet for Forskning, Innovation og Videregående Uddannelser

Hvad er så sprogpsykologi?

” **Sprogpsykologi er et studie, som integrerer indsigter og interesser og perspektiver fra henholdsvis sprogvidenskab og psykologi. Gevinsten er, at man bliver rigtig god til at forstå kommunikation, og til at forstå hvordan folk forstår hinanden.**

Søren Beck Nielsen, underviser i Sprogpsykologi ved Københavns Universitet

Think Human

– Hvad indebærer det i et kommunikationsperspektiv?

Om baggrunden for uge-40-kampagnens dommedagsprofeti: 'Kommunikationsdesign' og 'maskintænkning'.

Af: Charlotte Marie Bisgaard
Nielsen
*Cand.mag. i Sprogpsykologi, Kunsthistorie
og Spansk*

Maskiner kan ikke tænke

"A Machine is a Machine because it cannot Think". Citatet er fra G. K. Chesterton og optræder indledningsvis i Erik Hollnagels artikel "Affective Computing" fra 2003. Hollnagel bruger det i sin artikel til at fremhæve, at computeren er en regnemaskine, der ikke kan tilskrives menneskelige attributter som følelser, tænkning og forståelse. Integrationisten Roy Harris' brugte også citatet som indledning ved sit oplæg om "Minds, Brains and Language Machines" på en konference om 'sprogmaskinen' på University of Birmingham 21.-23. juli (2011). Harris anvendte citatet til at diskutere, hvordan maskinmetaforer bruges inden for kognitivismen til at beskrive det menneskelige sind og bevidsthedsfænomener. Ifølge Harris sidestiller maskinmetaforer os mennesker med en regnemaskine. Prisen er, at menneskelige attributter som situationsforståelse, følelser, tænkning og forståelse afskrives. En computer kan kun regne på data. Intet andet. Peter Naur fremhævede det samme som argument, da han ved navngivelsen af Datalogi som aktivitetsområde i Danmark (1966) insisterede på, at faget netop skulle hedde "datalogi", fordi computeren ikke kunne andet end at beregne, på engelsk "compute"¹.

At mennesker regnes for at fungere som maskiner er en forestilling, der stortrives i såkaldt moderne kommunikationsforskning.

Når menneskelig interaktion sættes ind i regnestykket, definerer populære kampagnefolk som Preben Sepstrup og Pernille Fruensgaard Øe kommunikation som "fortolket information", der "kan være identisk med afsenderens kodning". Men hvordan kan noget være identisk i to menneskehjerner? Det er først og fremmest svært at forestille sig, at der skulle findes et fysisk "sprog" eller nogle fysiske "tegn", der som 'koder' skulle kunne transporteres eller overføres fra en bevidst klump kød til en anden. Hvordan skulle man få "det" ind i kroppen, eller skulle det hænges uden på den?

Jeg vil beskrive nogle kommunikationsforhold omkring maskinmetaforik og diskutere den helt ude i hampen sproglige aflejring. Et eksempel er dødsmetaforen, fx statens løftede pegefinger i alkoholkampagnen, som, jeg vil vise, er direkte konsekvens af en maskintænkning, der er løbet af sporet.

Maskinmetaforik

Men hvorfor sammenlignes mennesket med en regnemaskine?
Maskinmetaforen omgås problemfrit i hverdags sproget: "Han har regnet den ud", siger vi om en, der er godt på vej eller har opdaget noget. Men vi har svært ved at sige noget teoretisk sammenhængende på baggrund af teknologibaseret metaforik.

Informationsteori, eller "The mathematical theory of communication" ved Claude E. Shannon & Warren Weaver (1969), klarlagde tre niveauer, som kommunikation indebærer i maskinmetaforik:

Første niveau handler om tekniske problemer og transmission af symboler, hvilket er tæt

¹ Daylight 2011

knyttet til matematisk værditænkning. Det andet niveau omhandler semantiske problemer og overførelsespræcision og skal udelukkende forstås som signaloverførelse, men ikke anvendes om sproglig betydning skabt mellem mennesker, der f.eks. taler sammen. Tredje niveau implicerer effektivitet og omhandler transmissionens udslag – hvor godt gik transmissionen? Metaforen, Shannon & Weaver bruger om kommunikation som noget, der indebærer signaloverførelse, skulle man tro, var manet i jorden for årtier siden inden for moderne kommunikationsdesign-tænkning. Sådan forholder det sig ikke. Men hvorfor tror vi stadig, at vi kommunikerer sådan?

Maskinmetaforikken i aktion

Preben Sepstrup & Pernille Fruensgaard Øe anvender f.eks. HCI-metaforer om kommunikation i deres bog *”Tilrettelæggelse af information, kommunikations- og kampagneplanlægning”* (2011), der nu sælges i 4. udgave. Ifølge Sepstrup & Øe er information ”tegn eller data som afsenderen ved sin indkodning regner med, en modtager vil forstå på en bestemt måde. Gennem modtagerens faktiske forståelse bliver information til kommunikation.” Mennesker arbejder ifølge Sepstrup og Øe, ligesom i de gamle kommunikationsdage, som var de regnemaskiner. Hvor sidder denne regnemaskine - i hjernen eller sanserne? Hvor kommer den fra, og kan man få den udskiftet, hvis den ikke virker så godt, spørger integrationisten Roy Harris.

Sepstrup & Øe dyrker et endnu mere science fiction-agtigt men populært scenarium: ideen om kommunikation som maskindreven. Kommunikation kræver ifølge Sepstrup &

Øe et medie, der kan rumme og distribuere ”information”. På Aalborg Universitet underviser man sågar på Informatik i et fag med titlen ”Medieret Kommunikation”. Kommunikation antages således af Sepstrup & Øe at opstå i mødet mellem et kommunikationsprodukt og en modtager, dvs. kommunikation er, når ”varen” er transporteret hen til en modtager via en kanal i tråd med Shannon & Weavers metaforik. Sprog og kommunikation er begge dialogiske størrelser. Et simpelt eksempel på denne anskuelse er, at når vi udtrykker os skriftligt, gør vi det med en forventning om, hvordan det kunne lyde for læseren. Med vore udsagn fortæller eller foregriber vi, hvem vi tror læseren er, og hvad vi tror om hans/hendes forventninger og forkundskaber. Vi forudsætter en meddelelsessituation.

Kampagnen er det mest gængse eksempel på designforsøg med kommunikation, vi alle kender.

Kommunikationskampagnen, som den formuleres af Everett M. Rogers & J. Douglas Storey, forudsættes at kommunikere af sig selv. Denne idé om kampagnen bygger på en opfattelse af, at kommunikation indebærer at sprede informationer blandt individer, ligesom Sepstrup & Øes metafor ovenfor. Ud fra denne forståelse bliver det klart, hvorfor det er spredningsmetoder, der ofte søges forbedret inden for kommunikationsforskning og -design. Det er en gængs opfattelse, at kampagner har den egenskab at påvirke folk på en bestemt måde. Det, der karakteriserer offentlig formidling, er, at de kommunikerende parter er en afsender og en uspecifik mængde adressater. Derudover er der tidsforskydning i meddelelsesprocessen. Det

er umuligt for parterne at stille opklarende spørgsmål til hinanden - en del er overladt til tilfældighedernes spil, heldigvis – meget kan ske undervejs. Men en kommunikations-situation er altid konkret. 'Sprog' er ikke et system af tegn, der kan betragtes uafhængigt af et hvor, hvornår, hvorfor og af hvem det bruges. Når vi hævder, at sprog er dialogisk bestemt, får det nogle konsekvenser for tilgangen til tekster på den måde, at vi bliver nødt til at opgive ideer om en iboende betydning i for eksempel det, oplæseren i tv-avisen siger, eller i det, der står i en informationspjece. Signal-ideen må opgives, fordi den ene antagede kommunikerende part og kontant viden om hinanden altid er fraværende. Dette fravær er mærkbart på flere måder - i teksters udformning, afsenders forestillinger om modtageren, meddelelsessituationen og så videre. Hvis vi gik ud fra, at meddelelser/budskaber kunne sendes fra afsender til modtager og være det samme for begge, ville det sige, at mennesker var som maskiner, der kunne transmittere meddelelser/budskaber fra den ene til den anden, kun berørt af støjgener. Ideen om kommunikation som signaludveksling er umenneskelig, fordi den indebærer en fiktions-idé om 'sproget'.

Maskinmetaforik gør sprog til en objektiv størrelse mellem os, der forudsætter, at personer (her afsender/modtagere) forstår det samme ved ordene.

Når mennesker kommunikerer

I et moderne, integrationelt kommunikationsdesign betragtes en meddelelse først som en meddelelse i det øjeblik, nogen betragter 'noget' som en meddelelse, det vil sige giver 'noget'

den egenskab af at være det. Det forhold omdefinierer tegntænkning. Hvis vi siger, at det afgørende er, at nogen skal betragte noget som en meddelelse, for at den kan være det, siger vi, at det er op til modtageren at bedømme, hvornår noget er en meddelelse, og altså ikke op til afsenderen. Hvordan denne selektion af, hvad der er meddelelser, og hvad der blot er forbipasserende 'larm', sker i vores universer, afgøres unikt i hvert tilfælde koordineret ved personer, tid og sted, og det er rigt understøttet med teori. I *Sign, language and communication* (1996) formulerer Roy Harris en menneskebaseret tegntænkning som alternativ til maskinmetaforen:

"Integrational semiology starts from the premiss that signs occur in and as the products of communication processes. Given that no communication is contextless and that all communication is uniquely contextualized (the participants being time-bound agents), it follows that signs also are unique. To put the point another way, the integrationist views the communication process as one which requires a continuous creation of signs (and thus of signification)".²

Harris hævder, at tegn aldrig er 'kommunikationsneutrale', som han senere kalder det³, fordi de skabes af mennesker og ikke sproget selv. Kommunikerende personer og deres handlinger er udgangspunktet for sprogskabelse og hermed sproglige fænomener. Det er derfor personerne, der skal studeres, og ikke sproget. Personer befinder sig altid i situationer, og situationer opleves forskelligt af hver eneste af os⁴. Kommunikationssituationer er styrede af individer og bestemte faktorer, som Harris' tegntænkning også omfatter, men dem vil jeg ikke uddybe her. Pointen med en integrationel kommunikationsdesignteori er, at mennesket er i centrum i modellen, hvorfor modtagere ikke meningsfuldt kan antages blot

2 Harris 1996: 154

3 Harris 2009b: 87

4 Harris 1996; Harris 1998; Harris 2009a

at være nogle 'genstande', der bare sidder og venter på at blive fodret, men som konstant er engagerede i at kommunikere på individuel basis.

Mennesket i Sproget

Sprogpsykologisk tænkning fordrer netop en helhedstænkning af personer og deres sprog. Det er derfor personerne, med alle deres forskelle i forståelser, som fremtræder, der analyseres, frem for en analyse af "processen" som frigjort fra konkrete situationer og personerne i den. Hermed handler sprog i et sprogpsykologisk lys om mennesker frem for maskinel budskabsoverførsel. Oveni hatten kan sprogpsykologen forklare, hvorfor vores oplevelse af betydning viser sig at være forskellig, når vi for eksempel taler sammen om en kampagne og dens budskab. Sprogpsykologer beskriver faktiske forståelser og undersøger herved *situationsforankret betydning*⁵.

En menneskekommunikationstænkning stiller nye krav til en kommunikationsanalyse:

- 'Betydninger' (meanings) må afskrives som *præetablerede*. Det kunne eksempelvis være at isolere ord og sige noget om dem uafhængig af de kommunikationssituationer, de produceres i.
- 'Betydninger' må betragtes som *værdier*, der tillægges af konkrete personer, mens de er i gang med at foretage sig noget - eksempelvis personer, der er i gang med at forstå noget.
- 'Betydninger' må tilskrives *provisorisk status* i konkrete interaktioner, fordi vi konstant er i gang med forståelsesarbejdet,

hvilket medfører en konstant dynamisk *personforankret* betydningsproduktion.

Maskinmetaforens mangler

Det er problematisk og direkte misforstået at gå ud fra, at kommunikation har at gøre med at sprede budskaber, som nok skal nå frem til dem, de er tiltænkt, problemfrit. Det kræver en indsats fra begge sider, og såfremt modtageren ikke er interesseret i det, der bliver sagt, er det næsten umuligt at forestille sig, der sker nogen kommunikation - han/hun kan jo i princippet bare tænke på noget andet, mens han/hun 'eksponeres' for budskabet. Hvorfor det forholder sig sådan, forklarer sprogpsykologen med begrebet relevansstruktur. Relevansstruktur er et begreb, Hermann & Gregersen allerede i 1978 anvender til at forklare, hvorfor vi ikke altid er enige om tolkning af sprogbrug:

"Relevansstrukturen afgør hvad af det sprog man møder der kan opfattes, og hvordan det der opfattes så struktureres. Ikke nok med at hver enkelt person i forvejen er unik i henseende til relevansstruktur (selvom den også omfatter erfaringer som flere har gjort) men det betyder at også de "samme" nye erfaringer vil blive indpasset (forstået) forskelligt."⁶

Hermann & Gregersen henviser her til, at 1) tilværelsens udfoldelse i tid og rum gør, at forståelser altid er relevansstrukturerede. Vi ser altså aldrig ens på sagen. Det medfører, at 2) tegn til dels må betragtes som personbundne, og vil blive forstået forskelligt. Det må betyde, at personer bestandig forstår og integrerer tegn i en fortløbende proces⁷.

Dette tager HCI-metafor-brugerne ikke højde for. De har derimod svært ved at redegøre for, hvorfor det går så skidt, som det går med

5 Hermann & Gregersen 1978; Hermann 2011; Hermann et al. 2005; Rathje & Svenstrup 2004

6 Hermann & Gregersen 1978: 108

7 Hermann & Gregersen 1978: 110; Harris 1998

dereskampagner. Lad mig slutte af med det gode eksempel og et råd til kandidaten.

Kampagnen der ikke kan trænge igennem

”Alkoholkampagnen sætter prop i Livet” er overskriften på artiklen i Information 19. okt om alkoholkampagnen 2011. Kampagnen anvender ifølge artiklen dommedagsmetaforer og dødsmetaforik. Det drejer sig om Sundhedsstyrelsen, der er pionerer i en ny kampagnetragedie i sit seneste forsøg på at få danskerne til at drikke mindre. Et kontrolleret liv søges fremelsket ved en dramatisk rammesætning af kampagnen: *”Sæt proppen i og lad dit lys brænde længere”*. Den idé om kampagnen, som Sundhedsstyrelsens alkoholkampagne abonnerer på, er netop et godt eksempel på maskinmetaforik versus ”human thinking”. Hvordan kan sprogbrugen ellers forklares at blive så grel?: ”Intet alkoholforbrug er risikofrit for dit helbred (...) selv et lille alkoholforbrug kan give kræft.”. Hvad vil styrelsen opnå med disse ord, og hvorfor kommer nødvendigheden af at skrue op for dramaet? Styrelsen kommer væltende med sin maskintænkning om kampagnens kommunikationsforhold ud af alle kanaler i uge 40. Sprogbrugen afspejler en idé om information som overførbart i den forstand, at information formodes at kunne implementeres i mennesker, der som konsekvens vil agere i overensstemmelse med implementatet – i bedste fald. Problemet er overførselspræcision. Det handler åbenlyst om at finde den rette frekvens – derfor skrues man op for dramaet! Danskerne har ikke kunnet høre tydeligt, hvad Sundhedsstyrelsen siger, siden folk fortsat drikker, er konklusionen. Så må Sundhedsstyrelsen bare tale højere og mere

direkte til befolkningen, hvilket sker for fuld udblæsning i 2011-kampagnen. Der drages ligefrem parallel i Informations artikel til Juli Zehs nyligt oversatte fremtidsroman *Corpus Delicti*, der beskriver et sundhedsdiktatur.

Sjovt nok er der en diskrepans mellem styrelsens strategi og styrelsens kampagneevalueringer, der som skærende kontrast år efter år dokumenterer et rigtig godt kendskab til kampagnens budskab blandt befolkningen. Hvorfor dette kendskab ikke fører til adfærdsændringer er det uløselige problem, man nu prøver at imødekomme ved at true med en kampagnemaskine, der sikrer død og ødelæggelse, hvis ikke befolkningen snart holder op med at drikke! Alkoholkampagnen er det bedste eksempel på, hvor galt det går i det offentlige sprog, når maskinmetaforer forsøges omsat til kommunikationspraksis: Dokumenterbart kendskab = at fatte (og mekanisk agere - i bedste fald).

Hvordan man får befolkningen til at makke ret, har jeg ikke svar på, da jeg ikke støtter totalitaritet, heller ikke kommunikativt. Men jeg er sikker på, at menneskeliggørelse, en personlig samtale mellem parter, der kunne tilbyde hinanden hjælp til løsning af konkrete problemer omkring alkoholoverforbrug, ville give meget bedre resultater.

Moderne designer-kampagner, som den grafisk flotte alkoholkampagne Sundhedsstyrelsen hvert år lancerer, er det, vi forveksler med kommunikation, fordi der er penge i lortet. Kampagnen holder i hvert fald mange formidlingspersoner og reklamegrafikere i styrelsens eget in-house reklamebureau godt beskæftiget. Hvis man ønsker en fremtid i reklamebranchen, betyder kampagner brød

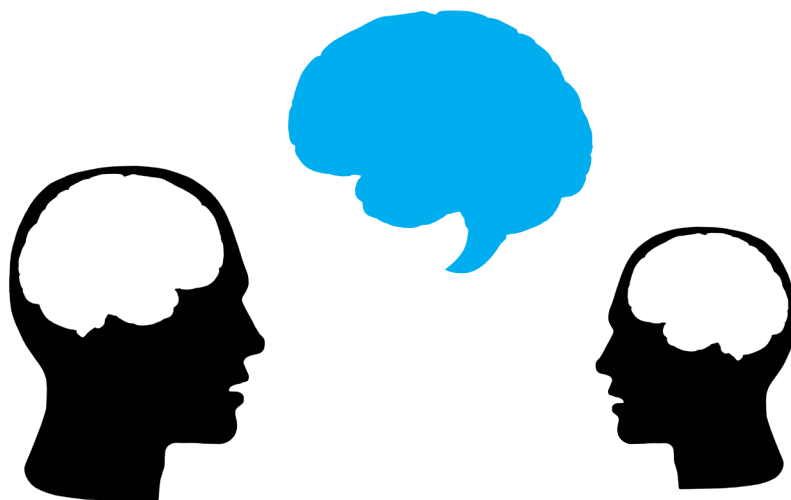
på bordet. Ønsker man beskæftigelse dér, handler det altså om ved jobsamtalen at sortere i sine overvejelser om, hvordan man ved, hvad der virkelig fungerer mellem mennesker, og hvad man ved arbejdsgiveren ønsker at høre af narrativer om, hvordan det er med kommunikation og formidling – også selvom det er noget kostbart vrøvl.

Så er det sagt

Vi kan ikke meningsfuldt isolere personerne, der er i gang med at forstå noget, fra deres sprog i en menneskekommunikationsanalyse. Konklusionen er, at det er *personer, der forstår, og det foregår i deres sprog*. Jeg mener derfor, opfattelsen af, at der findes overførbare budskaber, forudsætter, at personer, der er ubekendte for hinanden, så står i umiddelbar telepatisk forbindelse. Kommunikationer kræver en indsats fra flere end afsenderne, ellers taler vi måske 'kun' om perception.

Perspektivering

I en ny artikel arbejder jeg videre med Think Human-konceptet som i bund og grund handler om grundvilkår for beskrivelse. I artiklen – ”A new Mind? Enhancement of Knowing About”⁸ stadfæster jeg et akut behov for nye vilkår for beskrivelse af mennesket som frit tænkende og agerende væsen, særligt med henblik på en kritik af forskningsdiskursen inden for klinisk autismeforskning⁹. En noget mere alvorlig sag, fordi det viser sig, at autismeforskningens abonnement på en maskinel tænkning om ”sindet” har resulteret i stigmata som ”Mindblindness”¹⁰, hvilket kan vildlede menneskers stillingtagen til deres medmennesker og medføre umenneskeliggørelse. Der er for eksempel stor risiko for stigmatisering i kommunikationsforhold udøvet mellem lærere og elever selv i en rummelig skole. Artiklen er del af mit arbejde som Independent Researcher, til hvilket jeg får gavmild støtte af de bedste og mest vidende forskere nationalt og internationalt.

8 Nielsen 2013

9 Nielsen 2011

10 Baron-Cohen 1995; Frith 2005

Litteratur

- Alkoholkampagnen sætter prop i Livet, artikel i Dagbladet Information, 19. oktober 2011.
- Baron-Cohen, S. (1995): *Mindblindness: An essay on Autism and the theory of mind*, MIT Press, Cambridge.
- Daylight, Edgar, G. (2011): Conversations, issue 1, vol. 2011: *Pluralism in Software Engineering: Turing Award Winner Peter Naur Explains*, Hervelee: Lonely Scholar.
- Frith, Uta (2003): *Autism explaining the enigma*. 2nd. ed., Blackwell, Oxford.
- Harris, Roy (1996): *Sign, Language and Communication*, London og New York: Routledge. Kap. 10: Sign and Contextualization 146-166.
- Harris, Roy (1998): *Introduction to Integrational Linguistics*, Oxford: Elsevier Science Ltd. Kap. 1: Language and Communication 1-30 + 3: Language and Meaning 63-92 + 4: Language and Discourse 93-108.
- Harris, Roy (2005): *The semantics of science*, London: Continuum.
- Harris, Roy (2009a): *Notes and Papers 2006-2008*, Gamlingay: Bright Pen.
- Harris, Roy (2009b): *After Epistemology*, Gamlingay: A Bright Pen Book.
- Hermann, Jesper & Gregersen, Frans (1978): *Gennem sproget*, København: Gyldendals sprogbibliotek.
- Hermann, Jesper et al. (2005): *På sporet af sprogpsykologi*, København: Frydenlund.
- Hermann, Jesper (2011): *Mennesket i Sproget - sprogpsykologiens sprogbrugere* – genoptryk i anledning af sprogpsykologis 40 års jubilæums, København: Gyldendal.
- Hollnagel, Erik (2003): *Commentary: Is affective computing an oxymoron?* I: *International Journal of Human-Computer Studies*, Oxford: Elsevier. pp. 65-70.
- Nielsen, Charlotte M. B. (2011): *Towards applied Integrationism - Integrating autism in teaching and coaching sessions*, I: Bade, David & Pablé, Adrian (red.): *Linguistics Out of Bounds. Explorations in Integrational Linguistics in Honour of Roy Harris on his 80th. Birthday*, Language Sciences, vol. 33, 4, Special Issue, Oxford: Elsevier. pp. 593-602.
- Nielsen, Charlotte M. B. (2013): *A new Mind? - Enhancement of Knowing about*, I: *Journal of Consciousness* (igangværende)
- Rathje, Marianne & Svenstrup, Linda (2004): *Sprogpsykologi - Udvalgte kerneemner* (red), København: Museum Tusulanum.
- Rogers, E. M. & Storey, J. D. (1987): *Communication Campaigns I: Handbook of Communication Science*, Newbury Park, CA: Sage. pp. 817-846.
- Sepstrup, Preben & Øe, Pernille Fruensgaard (2011): *Tilrettelæggelse af information - kommunikations- og kampagneplanlægning*, København: Academica.
- Shannon, Claude E & Weaver, Warren (1949/1969): *The mathematical theory of communication*, The University of Illinois Press: Chicago.

Portraying broken dreams

At være bag kameraet og dokumentere bagsiden af "the city of dreams", viste sig at stille aspirerende sprogpsykolog Annette Voigt Hansen i et uventet dilemma: Er det forsvarligt at afpersonificere individet for at fortælle en større historie om menneskeligt afmagt?

Af: Annette Voigt Hansen
Fotograf, BA i Dansk og stud.mag. i
Sprogpsykologi

Som fotograf og spirende sprogpsykolog har jeg netop afsluttet et to måneders ophold i New York City som assistent for en antropolog på feltarbejde. Min særlige opgave i arbejdet har haft fokus på *visuel formidling og fotografering*, og denne opgave skal resultere i en fotografisk udstilling, et fotoessay, der skal "gøre synligt, hvad ellers kun står med ord", når feltarbejdets resultater skal præsenteres i København i slutningen af 2012.

Antropologen fremhæver, at kameraet som metode i feltarbejdet er et redskab, der kan generere betydningsfelter, der kun vanskeligt lader sig erkende på anden vis, og som overses, eller endda negligeres i den videnskabelige erkendelsesproces, der ellers fordrer en mere "ren objektivitet". Antropologi bliver ofte defineret ud fra fagets metoder; feltarbejde og deltagende observation. Da jeg valgte at sige ja til denne opgave, havde jeg en naiv forestilling om, at fotografen bevæger sig som antropologens skygge. Nærmest som en iagttagere, der registrerer med kameraet, hvad øjet ser, og situationen byder. Jeg forestillede mig, at antropologen var det direkte bindeled til situationen, og fotografen et praktisk redskab på linje med diktafon, notesbog og kuglepen.

Sandsynligvis kunne dette have været en meget dækkende opfattelse, hvis temaet havde været arkitektur og motiverne uden personer. Men i dette tilfælde er temaet hjemløshed, og

motiverne er ofte mennesker, som er udsatte og sårbare, og jeg opdager hurtigt, at opgaven, som går ud på at formidle historier om mennesker ved fotografering, bliver en opgave, hvor det personlige møde med disse sårbare mennesker bliver en uventet udfordring, der gør fotoopgaven til noget andet og mere end registrering. Som fotograf og privatperson på samme tid opstår et dilemma, som fotojournalister ofte står overfor: Dilemmaet mellem professionelt ansvar og personlige valg. Og da jeg ikke er fotograferende antropolog på feltarbejde, men fotograf på bestilt opgave, bliver denne opgave i høj grad præget af fotojournalisme med de udfordringer, det medfører.

Fotojournalistisk etik

Inden for fotojournalisme kan man læne sig op ad et allerede etableret fundament for etiske grundregler med tre udgangspunkter¹.

Som tilhænger af *nyttemorale* står overvejelser omkring "fordele for flest mulige" øverst på dagsordenen. Tager man udgangspunkt i billedet af manden på subway-stationen, så vil utilitaristen altså mene, at man ved at offentliggøre billedet kan bidrage til diskussionen om de udsatte i vores samfund, og derved måske øge indsatsen for at hjælpe. Det vil muligvis være ubehageligt for manden selv eller hans pårørende at se billedet publiceret, men hvis man kan hjælpe en stor gruppe hjemløse ved at gøre folk opmærksomme på problemet, så er målet nået for utilitaristen.

Over for nyttemoralen står den *principfaste holdning*, som i dette tilfælde ville beskytte retten til privatliv. Manden på billedet er tydeligvis svag og uden den store

¹ Kenneth Kobre: Photo Journalism. The Professionals' Approach (2008)

opmærksomhed rettet mod sin omverden, og den principfaste vil derfor mene, at det vil være mest hensynsfuldt at overlade ham til privatlivets fred, og at det er uacceptabelt at overtræde denne grænse ved at fotografere og offentliggøre billedet.

Et tredje etisk synspunkt er ”den gyldne regel” om at behandle andre, som man selv ønsker at blive behandlet. Og her kan begge de foregående igen diskuteres. Som hjemløs ønsker man ikke at blive fotograferet, og hvis jeg følger den gyldne regel, så afholder jeg mig derfor fra at fotografere og overholder samtidig princippet om privatlivets fred. Men hvis jeg antager, at jeg som hjemløs kan bidrage til at hjælpe andre med samme usle levevilkår, så ville jeg lade mig fotografere og herved efterleve den gyldne regel og nyttemoralen på samme tid.

Når man vælger at formidle historier om mennesker ved brug af fotografering og fotografier, bevæger man sig ud på tynd is og opdager hurtigt, at man sjældent kan gøre dette uopdaget og uforklaret. Særlig kompleks er situationen, når man vil afbilde mennesker, som oplever ulykke og lidelse i en eller anden grad, og som formentlig ikke ønsker at blive set – og slet ikke fotograferet og afbildet i en uønsket situation.

At skabe en ærlig fortælling

I det offentlige rum spørger man som hovedregel ikke om lov til at fotografere; bygninger, parker og menneskemængder lader sig i langt de fleste tilfælde fotografere uden eksplicite forbud eller tilladelser. Noget ganske andet er det med mindre grupper eller enkeltpersoner. Her kræver situationen med et

kamera ofte, at man spørger om lov eller tager chancen, som dog oftest, hvis det opdages, bliver mødt med modstand.

Hvis man, som jeg, ønsker at fotografere for at fortælle i billeder, så bør billederne være umiddelbare og ikke konstruerede eller iscenesat, som en tilladelse sandsynligvis ville medføre. En tilladelse ville ikke alene henlede opmærksomhed på fotografens tilstedeværelse, men også forårsage en art performance, som er bevidst, i stedet for et levet liv, som det finder sted, når man ikke er bekendt med, at et kamera kan forevige en situation i et splitsekund. Men at fotografere mennesker i sårbare situationer kan være krænkende, og man får let følelsen af at overtræde grænsen for privatliv og på den måde fremstå truende og anmassende. Fotograferer man i det skjulte, giver det en klar fornemmelse af voyeurisme og derved en overbevisning om at gøre noget

ikke-tilladt. Hvad jeg personligt finder er etisk ansvarligt og tilladt, er én ting, hvad nedskrevne regler fordrer, er noget andet.

Tilladelse; et spørgsmål om fortolkning

Ifølge Straffelovens paragraf 264a må man ikke uberettiget fotografere folk, som befinder sig på ikke frit tilgængelige steder. Det vil sige, at der ikke kan nedlægges forbud mod fotografiering på steder, som ingen har dispositionsret over – fx offentlige gader og pladser. Altså skulle der ikke være noget til hinder for at fotografere mennesker i det offentlige rum. I paragraf 264d er det dog indført, at det ikke er tilladt at videregive billeder, som vedrører en andens private forhold, eller som viser vedkommende under omstændigheder, der åbenbart kan forlanges unddraget offentligheden. Endnu

engang kan man altså diskutere, om billedet af manden på stationen er af så privat karakter, at det ikke kommer andre ved.

At træde ind i historien

Billederne af kvinden ved Coca Cola-reklamen lader jeg Spindet offentliggøre uden helt samme overvejelser. Hun ved, hun bliver fotograferet, men idet hun sidder med et skilt, der forklarer hendes situation, og direkte opfordrer forbipasserende til at hjælpe, så antager jeg umiddelbart, at hun derved har markeret et ønske om at blive set i det offentlige rum, og jeg vælger at fotograferer og offentliggøre billederne med dette som argument for tilladelse. Alligevel finder jeg det grænseoverskridende at lade nærbilledet publicere. Vi har øjenkontakt, og derved træder jeg som fotograf tydeligere ind i hendes privatsfære og skal gøre op med egne private følelser i forhold til optagelsen.

De lovmæssige forhold omkring personret og etiske regler for den fotojournalistiske praksis er ikke helt entydige og spiller en stor rolle for de overvejelser, jeg som fotograf står over for. Hvad stiller man op med nedskrevne regler, når det offentlige rum danner ramme for nogle menneskers private liv? Hvordan finder man grænserne for, hvad der kan betegnes som private forhold, der burde unddrages offentligheden? Og hvornår er en sag så vigtig, at man kan tilsidesætte retten til eget billede?

Litteratur

Kenneth Kobre: Photo Journalism. *The Professionals' Approach*. Focal Press (2008)

Schønning, Peter m.fl. (red.): *Personlighedsret*. Forlaget Thomsen (2007)

Sontag, Susan: *Regarding the Pain of Others*. Picador (2003)

Facebook:
Megafon,
opslagstavle
eller
skraldespand?

Af: Sabrina Seerup
*Stud.mag. i Moderne Kultur og
Kulturformidling med Sprogpsykologi som
tilvalg*

Facebookopdateringen er ligesom e-mailen og SMS'en gået hen og blevet en del af hverdagen for mange af os i den vestlige verden, men lige fra sin fødsel er den blevet beskyldt for både at være en exhibitionistisk, asocial og ligegyldig kommunikationsform. Fx skrev Joel Stein tilbage i 2007 i Times Magazine¹, at Facebook ikke var et "socialt netværk", sådan som sitet påstod. Han mente derimod, det udelukkende var en platform for forskellige former for personlig branding.

Nyere forskning viser dog det modsatte. Den danske adjunkt Malene Charlotte Larsen mener, at de sociale medier har fortjent deres navn. Hun udtaler bl.a., at "Alle undersøgelser peger på, at dem, som er aktive på Facebook, også er aktive i det virkelige sociale liv."²

For at finde ud af om facebookopdateringen er en ny social kommunikationsform, eller om det blot er en ny måde at iscenesætte sig selv på, er vi nødt til at træde et skridt tilbage og betragte fænomenet. Det er der desværre ikke mange, der har gjort. Hovedsageligt er det "how-to"-bøger og artikler om hvordan, man kan bruge genren som branding-værktøj, man kan finde på bibliotekets hylder og i de anerkendte databaser.

Denne manglende indsigt ligner måske et problem, der kun påvirker den akademiske

verden, men den påvirker i høj grad også brugerne af portalen. Sagen om pressemedarbejderen for partiet Venstre, Ditte Okman, er et klart eksempel på, at selv folk, der arbejder med kommunikation i det daglige, ikke forstår facebookopdateringens normer og konsekvenser. Okman er dog ikke den eneste, der er kommet i bekneb. Mange andre har siden været nødsaget til at forlade deres arbejdsplads pga. en uheldig statusopdatering, hvilket man ofte kan læse om på business.dk eller i diverse dagblade.

Kom ind i kampen!

Som den nye generation af sprogforskere, hvoraf de fleste af os endda benytter Facebook i det daglige, er det op til os at komme til at forstå denne nye kommunikationsform. Selv hvis vi som privatpersoner ikke har lyst til at være facebookbrugere, mener jeg, ligesom bl.a. retorikeren Jane Mathison Fife³, at vi som sprog- og kommunikationsuddannede er forpligtede til at forstå de sociale og sproglige konventioner bag de nye digitale medier. Forstår vi dem ikke, hvordan skal andre brugere så have en chance?

Med håb om at kunne inspirere til mere forskning om facebookbaseret kommunikation og disses konventioner, vil jeg forsøge at kradse lidt i den teoretiske overflade af Facebooks statusopdateringer.

For at starte et sted, har jeg valgt kun at arbejde med det, jeg kalder 'den klassiske facebookopdatering'. Dvs. den form, der altid skrives af privatpersoner, som kun består af ord, og som "postes" på afsenderens egen væg.

1 <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1668441,00.html#ixzz1ghjjgSI>

2 Fra artikel trykt i Berlingske d. 31. december 2010; "Hver tredje er på Facebook dagligt"

3 Fife s. 561

Facebookopdateringens nye normer

Facebookopdateringen har på nogle områder meget til fælles med bl.a. bloggen og forumindlægget, da man som afsender ikke kan vide sig sikker på, hvorvidt ens indlæg ender som en monolog, dialog eller multilog. Det er ligegyldigt, om man stiller et åbent spørgsmål eller laver en lukket konstatering. De traditionelle konventioner for sproglig interaktion gælder ikke umiddelbart i facebookopdateringens univers.

Et konkret eksempel kunne være, at man i en facebookopdatering skriver: ”Skal nogen noget spændende i aften?”. Nu kan det både ske, at der kommer masser af kommentarer, men også at en anden bruger starter en dialog med afsender med udgangspunkt i statusopdateringen. Det kan også ske, at statusopdateringen står ukommenteret hen.

Hvis afsender stillede spørgsmålet ansigt-til-ansigt til sin modtager, eller i et skriftligt medie hvor denne henvendte sig direkte til modtageren, som fx i en SMS, ville det anses for at være uhøfligt af modtageren ikke at svare. Men det gælder tilsyneladende ikke for facebookopdateringer.

Både i ansigt-til-ansigt og via skriftlig social kommunikation, såsom SMS og e-mails, er modtageren og dennes bidrag til samtalen i højsædet. Her søger afsenderen noget hos modtageren. Men i en facebookopdatering er det ikke sådan, fordi afsenderen tager udgangspunkt i sig selv.

Afsenderen i fokus

Før man overhovedet har fået trykket på shift, spørger Facebook afsenderen i statusopdateringsfeltet: ”Hvad har *du* på hjerte?”⁴. På Facebook taler vi således ikke til nogen, men udtaler os om os selv, vores verden og vores refleksioner. Facebookopdateringen er altså bygget til, at alle opdateringer handler om afsenderen selv. Det kan man også se i den måde, hvorpå der konsekvent vises tilbage til afsenderens profil i hver eneste kommunikationssituation på Facebook, som afsenderen indgår i⁵. For igen at bringe retorikeren Fife og hendes pointer på banen: Facebook er gennemsyret af etos⁶.

Selv det tidligere spørgsmål, ”Skal nogen noget spændende i aften?”, skal på Facebook ikke læses som en interesse i de intenderede modtagere. Da udgangspunktet er afsenderen og dennes verden, kan man sige, at hvor spørgsmålet normalt lægger vægten på modtagerens situation, som i den klassiske dialog⁷, lægges vægten i en facebookopdatering over på afsenderen og dennes nysgerrighed.

Forskellen virker minimal, men forestil dig en samtale med en person, der kun stillede dig spørgsmål for selv at få lov til at sige noget. Denne spørger dig måske, hvad du skal på mandag, og da du svarer, at du skal til begravelse, siger spørgeren: ”Nå da da. Jeg skal se den nye Harry Potter film!”.

Det er naturligvis et ekstremt billede, men det viser ikke desto mindre min pointe. I stedet for at spørge ind til modtagerens

4 Egen kursivering

5 Facebook tilbyder også sine brugere at sende private beskeder, skrive på hinandens ”vægge”, chatte m.m..

6 Fife s. 558

7 Linell s. 35

Kristina

en ældre mand kom op i baren og spurgte hvad jeg lavede til dagligt. jeg fortalte ham så at jeg læser til lærer. han siger så: ja jeg har en knægt på 6 år, som er snotdum, han kunne godt bruge en god lærer, men venter med at sende ham i skole.. skøn far..

Synes godt om · Tilføj kommentar · 3. december 2011 kl. 16:46 · 🗨️

👍 Dorte	· Michael	og 7 andre synes godt om dette.
Dorte	... Hvorefter han kommer over og kysser på mig fordi jeg læser til sygeplejerske.. Ad!	3. december 2011 kl. 17:42 · Synes godt om · 🗨️ 2
Kristina	Haha! Hvor er Dorte? Dorte,dorteeee?! Haha	3. december 2011 kl. 17:54 · Synes godt om
Dorte	Hahahaha!	3. december 2011 kl. 17:54 · Synes godt om
Dorte	Nååh du kan jo smile ;-)	3. december 2011 kl. 17:55 · Synes godt om
Kristina	Haha! Surprise! Hvor er den sure,frække,mørkhåret bartender??! OMG!	3. december 2011 kl. 18:00 · Synes godt om · 🗨️ 1
<input type="text" value="Skriv en kommentar..."/>		

Både afsenderen og kommentatoren tager udgangspunkt i deres egen oplevelse og kommenterer slet ikke på hinandens situation. Alligevel kan man godt definere ovenstående som en dialog. Alle facebookbrugere i eksemplet er anonymiserede.

situation, er spørgeren på Facebook kun interesseret i sit eget udgangspunkt. Den slags er uacceptabelt i en hvilken som helst anden kommunikationssituation, men findes i forfinet form i facebookopdateringen.

Denne udlægning har fået folk til at tro, at facebookopdateringen ofte er falsk selviscenesættelse af afsenderen og ligegyldig for modtagerne. Fx har retorikeren Christoffer Boserup Skov i en artikel på kforum.dk kaldet facebookopdateringen for en ”semiotisk losseplads”⁸, hvor der kun findes ”selviscenesættende, selv-fede eller selvfølgelige” opdateringer. Man kan da også hurtigt komme til at konkludere, at hvis afsenderen kun taler om sig selv,

8 Jf. Skov

kan der ikke være tale om en *social* kommunikationssituation. Det er jo bare en endeløs monolog fra en afsender, der ikke er interesseret i sine modtagere. Men her vil jeg påstå, at facebookopdateringen som kommunikationsform muligvis er selvcentreret, men langt fra asocial.

Retorikeren og redaktøren Nadja Pass, der ligeledes har skrevet en artikel på kforum.dk om facebookopdateringer, mener, at de mange statusopdateringer fra folk kan give et anderledes billede af de mennesker, der bruger portalen⁹. Facebookopdateringerne giver således modtagerne mulighed for at kende afsenderen på en ny måde, idet de mange statusopdateringer kan strække sig ud over den sfære og de situationer, modtagerne normalt kender afsenderen fra. Et eksempel kunne være, at afsenderens arbejdskollega kender afsender som en ambitiøs og dreven medarbejder, men at hun gennem afsenderens facebookopdateringer lærer, at denne også er en aktiv fodboldspiller og en stolt mor. Pass trækker således på den klassiske fænomenologiske teori om, at alt, hvad en person siger, også siger noget om personen selv¹⁰. I Facebooks statusopdateringer taler brugerne bare direkte om sig selv og deres verden, i stedet for kun at gøre det indirekte igennem al anden tale.

E. J. Westlake, underviser i performance studies, skriver da også ved Facebooks spæde start, at denne selvcentrerede kommunikationsform hverken er asocial eller exhibitionistisk, men at der er tale om en ny form for socialiseren. I hendes teori fortæller vi om os selv og vores verden, for at andre skal

9 Jf. Pass

10 Linell s. 41

kende os. De mange informationer om os selv og vores hverdag kan på den måde ses som en invitation, hvor afsenderen indbyder sine modtagere til at lære dem bedre at kende¹¹.

Selv hvis vi anerkender, at facebookopdateringen er forankret i afsenderen selv, behøver det altså ikke at betyde, at genren er asocial. Mit tidligere eksempel om begravelsen og Harry Potter filmen er derfor et normativt eksempel, da jeg tvivler på, at denne uempatiske samtale ville finde sted på Facebook. Hvis nogen skulle skrive i en kommentar til en facebookopdatering, at de skulle til begravelse, ville den oprindelige afsender højst sandsynligt flytte medieplatform fra facebookopdateringen, til fx at skrive en privat besked på Facebook, sende en SMS eller

foretage et telefonopkald – altså til et medie, hvor afsenderen henvender sig mere direkte til modtageren.

Det er naturligvis kun teori opbakket af enkelte eksempler på dette stadie, men det ville forklare, hvorfor konventionerne ikke kræver, at modtagerne svarer på afsenderens spørgsmål. Kommunikationssituationen kan derimod udvikle sig i alle retninger. Spørgsmål på Facebook kan altså stadig ses som henvendt til modtagerne, men ikke som spørgsmål i den klassiske forstand. Mere som en udstrakt hånd, der tilbyder modtagerne at lære afsenderen bedre at kende.

Nøje udvalgte (intenderede) modtagere

Selvom vi antager, at facebookopdateringerne tager udgangspunkt i afsenderen, er de altså stadig henvendt til en gruppe intenderede modtagere. Afsenderen udvælger disse ved bl.a. at acceptere eller anmode om ”venskab” på Facebook. Ens ”venner” bliver således den gruppe, man normalt kan læse statusopdateringer fra, og det er ligeledes den gruppe, der som udgangspunkt, kan læse ens egne statusopdateringer¹².

Denne konkrete udvælgelse af modtagere findes ikke på samme vis i andre kommunikationsformer på internettet¹³. En blog eller et forums tråd kan alle følge og kommentere uden nødvendig godkendelse fra afsenderen, og i modsætning til Facebook, er det ikke unormalt at være anonym disse steder¹⁴.

The screenshot shows a Facebook post by a user named 'Mie' from Helsingør. The post has received several comments:

- Maria: "Hvad nu smukke???" (tuesday, 21:54)
- Mie: "Du får den lige privat smukke :)" (tuesday, 22:01)
- Mirjam: "Hvad ser der smukke" (tuesday, 22:29)
- Mette: (tuesday, 23:00)
- Marco: "Det kommer du til skat hvis du bare lytter til os som holder så forbandet af dig når vi kommer med gode råd" (wednesday, 13:22)

At the bottom of the screenshot, there is a text input field with the placeholder text "Skriv en kommentar..."

Afsenderen bruger i dette eksempel facebookopdateringen til at skabe sympati for sig selv og etablere kontakt til andre, men ikke til at fortælle om sine private problemer. Alle facebookbrugere i eksemplet er anonymiserede.

11 Westlake s. 31

12 I facebook's privatindstillinger kan man dog ændre dette.

13 Hermed mener jeg ikke sociale netværk.

14 Det kan naturligvis også lade sig gøre på facebook, hvor man kan lave falske profiler, men det er mere undtagelsen end regler. Jf. Westlake s. 34

På Facebook kender man for det første oftest sine intenderede modtagere personligt, og for det andet kan man nøje udvælge sine intenderede modtagere, da man også kan lave grupperinger af ens ”venner” med særlige ”privatindstillinger”. Hver gang man laver en statusopdatering, kan man således bestemme, præcis hvem, man ønsker, skal se den. Man kan altså nøjes med at lade drukvennerne læse ens opdatering om tequila og ondt i håret, og kun lade mor og nære venner læse, at man drømmer om at få uldsokker i fødselsdagsgave. Man kan dog aldrig vide sig sikker på, hvem de

Lamebook.com lever direkte af at vise, hvor galt det kan gå, når afsenderen af en facebookopdatering glemmer hvem, der læser med.

faktiske modtagere af ens statusopdateringer er. Facebook er et socialt medie, og ved at en ”ven” kommenterer på en facebookopdatering, kan denne blive gjort synlig for en tredje part, hvis ikke afsenderens privatindstillinger direkte hindrer det. Der kan således skabes en falsk tryghedsfølelse hos afsenderen, der tror, at han/hun kun har faktiske modtagere, der er ens med den nøje udvalgte gruppe intenderede modtagere.

Samtidig kan Facebook være svært gennemskueligt for mange brugere. Fx fungerer

Facebook over flere platforme, og da de første facebookapplikationer kom ud til diverse smartphones, blev brugernes privatindstillinger fra computeren ikke automatisk overført. Således blev en del statusopdateringer, der blev postet via smartphones, pludselig tilgængelige for alle brugernes ”venner”, og ikke kun afsenderens udvalgte skare af modtagere.

Desuden gælder den samme regel, der gælder for al anden skriftlig kommunikation: Man kan aldrig vide præcis hvem, der læser med. Det, oveni at man skriver til en større gruppe modtagere uden direkte at kommunikere *med* dem, gør, at facebookopdateringen kommer til at svæve et sted imellem massekommunikation og interpersonel kommunikation. Sådan fremstiller Preben Sepstrup og Pernille Fruensgaard Øes det i hvert fald i deres bog *Tilrettelæggelse af information*. Ansigt-til-ansigt samtaler og e-mail korrespondancer placeres til gengæld i deres optik tættere på det interpersonelle plan end Facebooks kommunikationsformer¹⁵. Det kunne være interessant at undersøge, om Facebooks brugere har samme opfattelse.

Masser af teorier, men ingen svar

I denne artikel har jeg forsøgt at samle nogle teorier om facebookopdateringen. Målet med denne artikel er altså ikke at give læserne alle svarerne. Det er derimod at vise, hvor lidt vi ved om facebookopdateringen. Ved vi fx overhovedet, om det er en genre, et medie eller noget helt tredje?

Desuden er Facebook et stort, ekspanderende univers, hvor reglerne konstant laves om.

15 Sepstrup og Fruensgaard Øe s. 95

Vi ved fx ikke, om de samme definitioner, der gælder statusopdateringer udsendt fra privatpersoner, også gælder for firmaer og foreninger. Eller om en statusopdatering skrevet i en "gruppe" på Facebook har andre konventioner end dem, der "postes" på afsenderens egen "væg". Desuden har facebookopdateringen mange andre muligheder end blot at sprede en afsenders ord. Man kan fx uploade videoer, billeder, lave afstemninger m.m. Hvordan det påvirker udtrykket og intentionen med en facebookopdatering, ved vi heller ikke, og der findes med garanti et væld af subgenrer og stilarter, ingen endnu har undersøgt.

Ifølge Danmarks Statistiks sidste undersøgelse brugte 6 ud af 10 internetbrugere sociale medier på nettet. Heraf var 94 % på Facebook¹⁶. Det vil sige, at lidt over halvdelen af den danske befolkning var i kontakt med facebookopdateringer i 2010. Det er derfor ikke kun en gåde, hvorfor sprogpsykologer og kommunikationsforskere ikke før har kastet sig over denne nye favorit blandt digitale kommunikationsformer. Det er også et problem.

Vidste du at...

Særligt 43 danske ord er i fare for at uddø. Hvis du skal være med til at redde nogle af dem, så indkorporer nedenstående i dit vokabular.

Bajads - Gavtyv, klovn

Fløs - Lømmel

Fusentast - Letsindig og skrupelløs person

Kalas - Stor og overdådig fest

Sporenstregs - Øjeblikkelig, straks

Ødeland - Person som ødsler sine penge bort

I dølgsmål - I det skjulte

Politiken.dk

16 "Befolkningens brug af internet (tillæg 1) 2011"

Litteratur

- ”Befolkningens brug af internet 2010”, rapport fra Danmarks Statistik. Fundet på:
<http://www.dst.dk/pukora/epub/upload/15239/it.pdf>
d. 28. november 2011
- Fife, Jane Mathison; “Using Facebook to Teach Rhetorical Analysis” in: *Pedagogy*, Volume 10, Issue 3, Fall 2010, Duke University Press
- Linell, Per; *Approaching Dialogue – Talk, interaction and context in dialogical perspectives*, John Benjamins Publishing Company, 1998
- Pass, Nadja; ”Facebook Updates retorik”, fundet på:
<http://www.kommunikationsforum.dk/artikler/facebook-updates-retorik>
d. 27. November 2011
- Skov, Christoffer Boserup; “Status updates are outdated oversharing”, fundet på:
<http://www.kommunikationsforum.dk/artikler/status-updates-er-outdated-oversharing>
d. 27. November 2011
- Sepstrup, Preben og Pernille Fruensgaard Øe; *Tilrettelæggelse af information-Kommunikations- og kampagneplanlægning*, 4. udgave, 2. oplag, Academica, København, 2010
- Stein, Joel: ”You Are Not My Friend”, trykt i *Times* d. 4. oktober 2007, fundet på:
<http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1668441,00.html>
d. 27. november 2011
- Westlake, E.J.; “Friend Me if You Facebook - Generation Y and Performative Surveillance” in: *TDR: The Drama Review*, Volume 52, Number 4 (T 200) Winter, 2008, The MIT Press
- ”Hver tredje er på Facebook dagligt”, trykt i *Berlingske* d. 31. december 2010, fundet på:
<http://www.b.dk/danmark/hver-tredje-er-paa-facebook-dagligt> d. 27. november 2011

Kampen om sammenhængs- kraften

- Et halvseriøst case studie i
ideologisk sprogbrug

Af: Andreas Weber Jakobsen
Stud.mag. i Sprogpsykologi

Oprindeligt ville jeg, deres ydmyge pseudojournalist, have skrevet et gnavent essay om hvorfor venstrefløjen er så uduelig i sin betjening af det danske sprog. Eksemplerne er endeløse; fra forældede marxistiske termer, over forsøg på at omformulere præmisserne for indvandringsdebatten med lidet mundrette udtryk som “ikke-etniske danskere”, hvor dét at have en anden hudfarve altså må forstås som et fravær af den rette etnicitet, til deres seneste maveplasker, “betalingsringen”, som selvsagt affødte en for venstrefløjen temmelig ufordelagtig vinkling på storbyens trafikproblemer. Men så skete der noget mærkeligt: De begyndte at gøre noget rigtigt.

En underlig situation

Som de fleste læsere af dette noget obskure magasin vil vide, så er diskussionen om hvorvidt ord har indhold i og for sig en temmelig langstrakt og uafsluttet affære. Salig William James, af mange hyldet som overbringer af sprogpsykologiens evangelium, *The Principles of Psychology*, lader os vide, at forståelser aldrig er ens, men i stedet befinder sig i en konstant strøm af associationer. Det var netop i denne sammenhæng, at jeg var ved at falde ned ad stolen, da jeg en dag så Bo Lidegaard, chefredaktør for Politiken (og desuden storebror til den nyudklækkede Klima- og Energiminister, Martin), tage ordet *sammenhængskraft* i sin mund. Hvor uskyldig en opvækst ordet end måtte have haft, er der i dag tale om et ord, som i dén grad er blevet

monopoliseret af højrefløjen.

Og hvad skuede mit øje? Manden gav sig ganske uforfærdet i kast med at diskutere begrebets rette kontekst. Vel at mærke siddende direkte overfor den radikale højrefløjs ideologiske førstemand, Søren Krarup. Hvad var det dog, der skete?

Vi kan jo passende starte med at se på hvorledes, man hidtil har forstået ordet “sammenhængskraft”. Jævnfør James kan definitioner og deslige selvsagt ikke tages som udtryk for, hvordan ordet forstås af individet, men de kan give os et praj om hvilken - nå ja - *diskurs* ordet har befundet sig i. Ifølge det udgivne, og i øvrigt udmærkede, *Sociologisk Leksikon* fra Hans Reitzels Forlag, er begrebet en oversættelse af det engelske “social cohesion” som “(...) drejer sig om at modvirke nye former for social eksklusion og marginalisering (...)”¹. Det pointeres desuden, at begrebet efterfølgende har skiftet betydning, og at nu “(...) accepteres multikulturalisme ikke som en præmis; derimod ses sammenhængskraften som noget, der må værnes mod multikulturalitetens effekter.” Ret beset har man altså ifølge sociologerne formået at vende begrebet 180 grader, således at fokus ikke længere er på minoriteternes inklusion, men på majoritetskulturens præservation.

Nationalkonservatisme?

Her til lands har vi siden Glistrup haft en til tider end dog *meget* vokal højrefløj, som ikke har været bleg for at belære Gud og hvermand om Danmark og danskernes fortræffeligheder, og tilsvarende (især) om andre kulturers underlegenhed. Er man som jeg en anelse venstresnoet, kan man over årene have fået dén tanke, at den moderne populismes såkaldte “nationalkonservatisme” mest handler om et

¹ Sociologisk Leksikon, Hans Reitzels Forlag, 2011, p. 575

småinfantilt forsøg på at få placeret alt det gode her i verden hos os selv og alt det dårlige hos nogle andre. "Splitting" kaldes det vist af rigtige psykologer.

Især førnævnte Søren Krarup har gennem årene været en sammenhængskraftens prædikant, som her i Information:

"Hvorfor? Naturligvis, fordi vi trues af sammenhængsløsheden. Hvis begrebet ikke fandtes, måtte det opfindes, for det peger på vores mest aktuelle problem. (...) Den amerikanske historiker Samuel Huntington, der har sat nutidens egentlige problemstilling med udtrykket 'civilisationernes sammenstød', har typisk nok uddybet problemstillingen med en ny bog med den talende titel Hvem er vi? - og det er jo spørgsmålet, når vi taler om sammenhængskraft. Hvem er vi? Hvad er det for en identitet, der er truet af opløsning? Hvad binder os sammen og hvorledes hævder vi således sammenhængskraften?"²

Med en lettere frivol parafrase kan man altså konkludere, at der er noget i vejen her i verden, og dét har især noget at gøre med, at der er nogle andre, som kommer udefra for at ødelægge vores hyggelige fællesskab. På sin vis lægger Krarup sig altså ganske tæt op ad Sociologisk Leksikons konstateringer om ordets hidtidige brug.

En lignende udlægning af ordet kunne man høre fra den danske version af Ronald Reagan, Anders Fogh Rasmussen, da han i 2006 i forbindelse med Muhammedkrisen sluttede sin nytårstale af med ordene:

"Lad os stå sammen om et samfund, hvor der er frihed til forskellighed. Og et samfund, hvor der er et stærkt fællesskab om grundlæggende værdier. Et Danmark, som ikke blot har en stærk konkurrencekraft. Men også

en stærk sammenhængskraft."³

Her peger begrebet tilsyneladende i flere retninger; på den ene side skal vi have plads til uenighed, men på den anden side er det bedst, at vi er enige om grundværdierne i det danske samfund - underforstået, uhildet ytringsfrihed er et grundvilkår, hvis man vil leve i Danmark. Det kan man selvfølgelig være enig eller uenig i, men det fremgår under alle omstændigheder, at sammenhængskraft her bruges til at italesætte kulturelle stridigheder. Muhammedkrisen var så at sige i den Fogh'ske optik et udtryk for manglende sammenhængskraft, en mangel, som altså bestod i visse muslimers manglende accept af traditionelle normer for ytringsfrihed.

Ulve i fåreklæder

Den borgerlige debattør og litteraturforsker Kasper Støvring har ligefrem udgivet en hel bog om sammenhængskraften som begreb. For Støvring handler sammenhængskraft primært om kultur, og i særdeleshed *national*kultur. Han er som sådan ikke afvisende overfor socioøkonomiske forklaringsmodeller på samfundsmæssige problemer, men det fremgår med al ønskelig tydelighed, at han ser sammenhængskraft som en art nationalkarakter, der skal beskyttes mod noget udefrakommende:

"Men det er efter min mening netop ikke tilstrækkeligt at have et rent politisk eller retsligt begreb om statsborgerskab. Det er også nødvendigt at have et begreb om medborgere, der er solidarisk forpligtede på delte førpolitiske forestillinger om det gode liv."⁴

2 Krarup, Søren, Sammenhængskraft og lykke i Dagbladet Information d. 25/7-2007 - <http://www.information.dk/116596>

3 Rasmussen, Anders Fogh: Statsministerens Nytårstale 2006 - <http://www.dr.dk/Nyheder/Politik/2006/01/02/080928.htm>

4 Støvring, Kasper: Sammenhængskraft, Gyldendal, 2010, p.94

Det er altså ikke nok, at man overholder landets love. Lokale normer skal også internaliseres, således at de indfødte danskere kan have tillid til dig. Isoleret set kan dette måske lyde rimeligt nok - det gør det ret beset lettere at leve sammen, når man er nogenlunde enige om, hvordan man skal leve. For mange (relativt) almindelige danskere, jeg selv inkluderet, kan venstrefløjens vattede kulturrelativisme hurtigt komme til at virke en anelse blåøjet. For uanset hvor vulgært-sentimentale de nationalkonservative udmeldinger måtte være, så må ligestilling mellem kønnene nødvendigvis være bedre end det muslimske patriarkat. Basta.

Så simpelt er det desværre ikke. Tidligere i bogen har Støvring nemlig udpeget de "danske værdier", og disse fremstår ikke just inkluderende. Så lidt, at jeg selv, som dog er akkurat ligeså "dansk" som Støvring, har svært ved at spejle mig i dem. Ifølge Støvring kan det specifikt danske koges ned til fire punkter: Kristen protestantisme, et kontinuum af moralske værdier og borgerlige dyder, økonomisk adfærd, samt en særegen social adfærd.

Jeg vil spare læseren en punkt-for-punkt gennemgang, men blot pointere, igen jf. James, at man skal være meget påpasselig med at hævde egne forståelser som værende universelle. Eksempelvis karakteriseres den kristne protestantisme af Støvring som noget, der "understøtter fornuften, er pragmatisk, belønner arbejdsomhed, fremmer materiel stræben og fokuserer på denne verden i modsætning til et utopisk fokus."⁵ Her er

der tale om en ret konventionel udlægning af protestantismen, som næsten følger Max Weber ord for ord. Det gør dog ikke udlægningen uproblematisk. Tværtimod kan jeg som ikke-troende have svært ved at tilslutte mig, at dansk protestantisme skulle være specielt fornuftig eller pragmatisk. I sin moderne, mere eller mindre kastrerede form, er den måske mindre hæmmende end andre religioner, men understøttende? Ikke i min bog.

Det interessante her er dog ikke så meget, hvad, Støvring mener, er særegent "dansk" - vi kender alle den sædvanlige snak om flid, ordentlighed, mådehold, gennemsigtighed, etc. Nej, det interessante er dets implikation: at det er de andre *ikke*. Støvring forsøger godt nok et øjeblik at gardere sig mod indsigelser med en ikke særlig dybfølt indrømmelse af, at "værdierne" måske ikke gælder for samtlige danskere, og at gode kvaliteter skam også findes uden for landets grænser - men ærligt talt, hvorfor så overhovedet nævne dem som noget specifikt dansk? Forestillingen om at nationalstater og deres borgere besidder en essens, der definerer dem, en kerne, som vi skal forsvare mod en fjendtligsindet omverden, lever i bedste velgående på højrefløj.

Venstrefløjens vågner op til dåd (forhåbentlig)

Hvilket bringer os tilbage til vor beretnings udgangspunkt: Hvad var det, den gode Hr. Lidegaard ville fortælle den knapt så gode Hr. Krarup?

⁵ Ibid., p. 26

“Altså, det brede flertal i Danmark ønsker den politik som det ene parlamentariske flertal og det andet parlamentariske flertal har fulgt, men altså, grundlæggende, når man vil gøre udlændingepolitikken til hele omdrejningsaksen i Danmarkshistorien så er det jo - rent ud sagt - øh, ahistorisk, og det er i øvrigt meget udansk. Danmark er jo et vejkryds midt i Europa, det har vi været i århundreder. Vi er blevet til, vi har udviklet os, vi er blevet rige, vi er blevet stærke - og små - ved at interagere med omverdenen, ved at handle med dem, ved at rejse i den, ved at være åbne overfor den. Og forestillingen om at alt, hvad der er derude, er meget farligt for os, og at det truer det danske, at det er så og så forfærdeligt, det er jo, det er jo en opfindelse, en politisk opfindelse, for at skabe et trusselsbillede som kan begrunde en politik, som i øvrigt har været stærkt skadelig for dét, som jo er det væsentlige, nemlig en politik som skaber grundlag for den sammenhængskraft og for den frihed som vi nyder her i landet.”⁶

Her har vi selvsagt at gøre med en temmelig langmælt og historiserende tone, som nok næppe vil være særlig slagkraftig udenfor DR2's højpandede seerskare, men strategien er såmænd god nok: Først tilbagevises alt det, som sammenhængskraften forbindes med af Krarup, hvorefter ordet føres over i en ny kontekst. Ordet anfægtes altså på dets implikation, sådan som Krarup bruger det, i stedet for sådan som sociologerne og venstrefløjen traditionelt har brugt det. Her ser vi altså løsningen på en problematik, som er temmelig karakteristisk for venstrefløjens kommunikation: Hidtil har man simpelthen hørt, hvad man selv ville høre, når folk har brugt ordet sammenhængskraft. I stedet skulle de have lyttet til, hvad der blev *ment*. I 10 år har højrefløjen talt om sammenhængskraft, og venstrefløjen har talt med, fordi den ikke forstod, hvad der blev talt om. Fra tid til anden har man sandt nok kunnet høre venstrefløjspolitikere tale om sammenhængskraft, men kun alt for sjældent har man talt om, hvad det var, der skulle hænge sammen. Er det sammenhæng på tværs af

økonomiske skel? Er det et eller andet Morten Korch-land, hvor brune mennesker ikke passer ind, og som i øvrigt aldrig har været? Og hvis der virkelig er en dansk egenart, der skal forsvares, hvad består den så i?

Man forsøgte sig med en kulturkanon, som er lykkelig glemt nu om dage, og som aldrig gjorde andet end at sætte to streger under en mængde værker, som alle i forvejen var enige om kvaliteten af. Den reelle kulturkamp fandt sted per insinuation. I hvert fald så længe man kunne holde Mogens Camre væk fra mikrofonen. Insinuationer som når Krarup og Støvring gør folk og nation til essens, og dermed lader os forstå, at udefrakommende elementer er lig med *opløsende* elementer.

Bundlinjen

Hvor højrefløjen har gjort sig skyldig i forestillingen om en national essens, er venstrefløjen ofte tilbøjelig til at tro, at ord har essens. Men almindelige mennesker er ligeglade med, hvad engelsksprogede sociologer mener, at ordet drejer sig om, for dem er ordet dét, som det konnoterer. Og konnotationerne tilhører den, der bruger ordet oftest.

Kort efter valget kunne man læse, Villy Søvndal kvittere et spørgsmål, om hvorvidt “betalingsring” nu var et godt navn, med følgende:

“Jeg er tilhænger af ærlighed i politik – at man siger, hvad tingene er. Men det er rigtigt, at højrefløjen er fantastisk til Orwellsk nysprog. Det er vi måske ikke helt så gode til”⁷

Her ser vi dramaet i kort form. Søvndal mener tydeligvis, at der er en sandhed om, hvad tingene er, og at ordene besidder en essens, som det ville være bedragerisk at

6 Bo Lidegaard, Chefredaktør for Politiken i debat med Søren Krarup (DF) i Deadline 22.30 d. 06/10-2011

7 “Søvndal udsteder “håndfast løfte” til kritikere”, Politiken d. 8/10-2011

anvende anderledes. Af samme grund er han nødt til at konkludere, at højrefløjen er mere manipulerende i sin sprogbrug - de anvender jo ordene "forkert". Hans samvittighedsfølelse er måske sympatisk, men den er både malplaceret og kontraproduktiv i forhold til hans politiske projekt. Malplaceret fordi sandhed ikke er en essens, men et spørgsmål om overensstemmelse mellem præmis og konklusion. Det var urimeligt, at diktaturstaten i Orwells *1984* kaldte propagandaministeriet for Ministeriet for sandhed, men ville det have været så slemt at skifte "betalingsring" ud med "trængselsafgift"? For at kunne sige noget på en meningsfuld måde er du nødt til at prioritere din information, så spørgsmålet er, hvad du gerne vil fortælle folk. I hvert fald ikke at de er spærret inde/holdt ude af en ring, som de skal betale penge for at krydse. Fortæl dem dog hvorfor. Kontraproduktiv, fordi denne vrangforestilling forhindrer ham og andre venstreorienterede i dels at formidle egen politik på en effektiv måde, og dels at sætte sig effektivt til modværge overfor budskaber, som det burde være en rimeligt smal sag at hamre til jorden.

Har Danmark altid været et smørhul? Nej. Er lukkethed en fordel for en stat? Nej. Er pluralisme det samme som velvilje overfor kriminelle og ekstremister? Nej. Så lad dog være med at lade sådanne insinuationer stå uimodsagt hen!

Gid Søvnald og resten af hans fløj må tage ved lære af Lidegaard. Ord er ikke bare noget, der er, men noget, man kæmper om.

Litteratur

Søvnald udsteder "håndfast løfte" til kritikere", Politiken d. 8/10-2011

Krørup, Søren, Sammenhængskraft og lykke i Dagbladet Information d. 25/7-2007 <http://www.information.dk/116596>

Lidegaard, Bo: hefredaktør for Politiken i debat med Søren Krørup (DF) i Deadline 22.30 d. 06/10-2011

Rasmussen, Anders Fogh: Statsministerens Nytårstale 2006 <http://www.dr.dk/Nyheder/Politik/2006/01/02/080928.htm>

Sociologisk Leksikon, Hans Reitzels Forlag, 2011

Støvring, Kasper: Sammenhængskraft, Gyldendal, 2010

“Jeg har en
eller anden
ting med
sprog”

Et portræt af Randi Skovbjerg Sørensen, Ph.D-studerende og underviser i fagene, *Sprog, identitet og personlighed* og *Metoder i sprogpsykologiske undersøgelser*.

Af: Mie Dam Christensen
Stud.mag. i Sprogpsykologi

Jeg møder Randi på hendes kontor på Københavns Universitet, hvor hun i øjeblikket arbejder på sin Ph.D. Jeg har medbragt kaffen og ser frem til en snak, om hvordan Randi har fundet vej til sprogpsykologi.

Overrasker det dig egentlig, hvis jeg siger, at der ikke er ret mange, der ved, hvad sprogpsykologi er?

Overhovedet ikke. Jeg ved ikke, om jeg nogle gange mumler lidt, men ofte når jeg siger, at jeg læser sprogpsykologi, så siger folk: "Nå, sportspsykologi – det lyder spændende", de fleste har aldrig hørt om studiet.

Men sprogpsykologi byder på rigtig mange spændende ting. Jeg synes, det interessante ved sprogpsykologi er, at vi ikke bare skal indkodes til at benytte få, bestemte teorier. Der er ingen, der siger; det er sådan, I skal tænke, det er sådan, det er!

Efter en bachelor i lingvistik var Randi klar over, at det ikke var den helt rette hylde, hun var havnet på. Men efter bekendtskabet med valgfagene på dansk og pædagogik, i henholdsvis *Sprogtilegnelse og Undervisningsteori og praksis* baner hun en snørklet vej til Sprogpsykologi.

Jeg bankede rigtig mange studievejledere frem alle mulige steder, og så var der en eller anden, der smed sådan en brochure i hoved på mig, du ved, med de der to klassiske blå hoveder, som sådan går ind over hinanden.

Gennem undervisning har Randi også stiftet bekendtskab med sprogpsykologiens ophavsmand, Jesper Hermann. En væsentlig del af hans undervisningsform er disciplinen 'at tænke selvstændigt'.

I starten stejler man. Man er vant til, at underviseren skal fortælle, hvad der er rigtigt, og hvad er forkert.

Alligevel har det været øjenåbnende for Randi at opleve denne tilgang til undervisning, og måske netop på denne baggrund blev specialeprocessen anderledes og bedre end ventet.

Jeg havde næsten ikke lavet nogen skriftlige opgaver på overbygningen, havde næsten udelukkende mundtlige eksamener, så jeg havde stort set kun skrevet min BA-opgave, da jeg skulle i gang med specialet. Det var en ny proces, men det var faktisk meget spændende at prøve.

Specialet

I 2010 skrev Randi speciale med titlen: *Når afsenderen mener ét, og modtageren forstår noget andet*. Specialet tog udgangspunkt i en spørgeskemaundersøgelse som blev til i samarbejde med kommunikationsbureauet Bjerg Kommunikation. Spørgeskemaundersøgelsen, "Svære ord 2010" undersøger forståelser af ord på offentlige institutioners hjemmesider ud fra et sprogpsykologisk perspektiv.

Min specialeproces endte faktisk med at være virkelig, virkelig god, og jeg endte med at finde ud af, at jeg godt kunne finde ud af at skrive mig frem til nogle ting.

Selvom Randi ikke tidligere var glad for at skrive, har specialeprocessen betydet, at hun nu har valgt at give sig i kast med en Ph.D. i sprogpsykologi.

Jeg har godt nok været meget omkring i mine skriveprocesser. Jeg tror, jeg lider sådan lidt af, at jeg synes, alting er vildt spændende. Så hvis jeg skulle lave et projekt, der indeholdt alt det, jeg synes var spændende, så ville jeg aldrig blive færdig. Jeg er kommet dertil nu, hvor jeg skal til at vælge ud og bestemme mig for, hvad der er mest interessant. Det er en svær proces, fordi man også skal vælge en masse fra.

Er personlighed en medfødt størrelse som forbliver den samme gennem hele livet?

- Og kan sprog i så fald afsløre noget om et individs personlighed?

Dette er nogle af de emner, der tages op i det nye fag, *Sprog, Identitet og Personlighed*, som Randi skal undervise i til foråret.

Sprogpsykologi har jo ikke noget fast pensum, der ligger lige til højrebænet. Det bliver jo formet af dem, der er der.

Det nye fag bliver med afsæt i noget videnskabsteori. Det er lidt mit indtryk, at der ikke er så mange humanister, der nødvendigvis

bliver præsenteret for videnskabsteori, og det synes jeg egentlig, er lidt ærgerligt. Det synes jeg mangler.

Grundstenen i faget bliver også med udgangspunkt i nogle personlighedspsykologiske teorier og socialpsykologiske teorier.

Randi ser frem til mødet med de studerende i undervisningslokalerne, som repræsenterer en god mulighed for faglig sparring og inspiration. Hun underviser desuden i faget *Metoder i sprogpsykologiske undersøgelser* i foråret 2012.

Vidste du at...

Dansk Sprognævn registrerede mere end 2000 nye ord i 2011.
Bland disse var ordene:

Citysumer – sammensat af ordene city og consumer. En betegnelse for en person, der elsker produkter, der er knyttet til bylivet.

Kussomat – Et apparat til anonym fotografering af kvinders køn.

Facebookdepression – Følelsen af ensomhed forårsaget af manglende social kontakt på Facebook.

Ungebomben – Kontrast til ældrebyrden. Fænomenet der gør, at et stigende antal unge har dårlige fremtidsmuligheder.

Egotid – Nu med ændret betydning: Den tid, som man kun bruger til sig selv.

Dystermule – Et alternativt udtryk for en pessimist.

Kilde: Dansk Sprognævn

”Jeg bender
fandme ikke!”

Af: Marianne Rathje
*Cand.mag. i Dansk og Sprogpsykologi, ph.d.,
ansat som forsker i Dansk Sprognævn og
fungerende censor i Sprogpsykologi*

Af: Daisy S. Grann
*Specialestuderende på Sprogpsykologi og
studentermødthjælp ved Dansk Sprognævn*

Vi har undersøgt unges og ældres holdninger til bandeord for at få svar på, om de ældre virkelig synes bandeord er så slemme, som man kan se det i fx avisernes læserbreve, og for at finde ud af om det er rigtigt, at de unge ikke mener, at fx *fuck* er et bandeord. Vi ville altså med andre ord gerne vide noget om, hvordan unge og gamle danskere *oplever* bandeord – modsat *bruger* dem. *Brugen* af bandeord i dansk ved vi allerede noget om¹, mens danskernes *holdninger* til bandeord endnu ikke er systematisk undersøgt.

Spørgeskema og svarere

Vi har i alt indsamlet 844 besvarede spørgeskemaer om unges og ældres holdninger til bandeord. De unge går i 7. klasse, dvs. er 13-14 år, og de ældre er 65-93 år. De holdninger, man får indsamlet ved hjælp af spørgeskemaer, kan kaldes *bevidste* holdninger, fordi de, der besvarer spørgeskemaerne, godt ved, hvad vi vil vide noget om. Risikoen ved denne metode er, at svarerne tror, at de har nogle holdninger, som de faktisk ikke har, og derfor undersøger man nogle gange i det skjulte de *underbevidste* holdninger, hvor

svarerne *ikke* ved, hvad det er, man tester². Det vil være yderst værdifuldt med en undersøgelse af danskernes underbevidste holdninger, men i første omgang har vi altså undersøgt danskernes bevidste holdninger ved hjælp af spørgeskemaer.

Bandeordstyper

I spørgeskemaet blev svarerne forelagt 10 forskellige bandeord. Ved hvert ord skulle svarerne så anføre, om de oplevede det som et bandeord eller ej. De forelagte ord var:

*For fanden, sgu, fuck, pis, gud,
vorherre bevares, du godeste, for
pokker, kraftedeme og for søren.*

Af disse 10 ord tilhører *for fanden, vorherre bevares, gud* og *sgu* (afkortning af *så Gud hjælpe mig*) gruppen af bandeord som er knyttet til det ”religiøse” tabuområde. Dette er de ”gode gamle” bandeord i dansk. Mon disse gamle udtryk ville blive vurderet som bandeord af den unge generation? Det samme ville vi undersøge i forhold til ”sygdomsbandeordene” *for pokker* og *kraftedeme*, som også er gamle udtryk i dansk. *Pokker* var en betegnelse for kopper eller syfilis, og i *kraftedeme* indgår sygdommen kræft, dvs. egentlig *kræften æde mig*. Tidligere undersøgelser har nemlig vist, at de unge ikke bruger sygdomsbandeord³.

De nyeste bandeord i dansk er *dem*, der har forbindelse til tabuområdet ”kroppens nedre funktioner”. Det er fx seksualitet og kroppens affaldsprodukter, der i spørgeskemaet er repræsenteret af ordene *fuck* og *pis*. Det er

1 Rathje 2011

2 jf. Thøgersen & Kristiansen 2006 om den såkaldte *masketest*

3 Rathje 2011

udtryk, som vi fra tidligere undersøgelser ved, at de unge bruger mere end de ældre⁴, og vi ville se, om de ældre regnede denne type udtryk for bandeord, selvom de ikke bruger dem – lige så meget, og om de unge regner udtrykkene som bandeord, selvom flere sprogforskere ikke mener, at de gør det.

Endelig er der det omskrevne bandeudtryk *for søren*, som vi ikke gik ud fra blev regnet for et bandeudtryk af nogen, da det er en formildende omskrivning af udtrykket *for satan*.

Unge og ældres holdninger til bandeord

Til trods for generelle ligheder i unges og ældres holdninger til bandeord⁵, er der dog også store forskelle på den unge og den ældre

generations holdninger til bandeord⁶. Faktisk er forskellen på unges og ældres holdninger til, hvad der er bandeord, og hvad der ikke er bandeord, signifikant forskellige i 8 ud af 10 tilfælde. Dvs., at ved samtlige testede ord, undtagen *pis*, som generationerne er lige enige om *er* et bandeord, og *for pokker*, som de er lige enige om, *ikke* er det⁷.

Først og fremmest mener unge oftere end ældre, at det engelske bandeord *fuck*, der er knyttet til tabuområdet ”kroppens nedre funktioner”, er et bandeord. Det er ved *fuck*, vi ser den største forskel på de unge og de ældre udtrykt i %-point⁸. De unge mener altså oftere end de ældre, at *fuck* er et bandeord. Vi kan derfor med denne undersøgelse ikke så godt længere påstå, at de unge ikke regner *fuck* for et bandeord. Vi kan dog ikke vide, om de unge blot reproducerer det omgivende

Udtryk	% af UNGE som anser det som bandeudtryk	% af ÆLDRE som anser det som bandeudtryk	Forskel i pct.-point
Fuck	93 %	64 %	29
Kraftedme	73 %	89 %	16
for fanden	66 %	89 %	23
Pis	54 %	51 %	3
Sgu	47 %	69 %	22
for pokker	12 %	10 %	2
for søren	4 %	6 %	2
Gud	3 %	11 %	8
vorherre bevares	2 %	8 %	6
du godeste	1 %	3 %	2

Figur 1: Andelen af unge og ældre, som mener, at det pågældende udtryk er bandeord, og forskellen på de to aldersgrupper angivet i procentpoint.

4 Rathje 2011

5 Læs mere om dette og resten af undersøgelsen i Rathje & Grann 2011

6 Se figur 1

7 I artiklen nævnes kun resultater hvor der er statistisk signifikante forskelle på generationerne, dvs. forskelle som med stor sandsynlighed ikke er tilfældige

8 Nemlig 29, se figur 1

sprogsamfunds holdninger til bandeord, dvs. det, de bliver belært om af lærere og forældre. Dette vil man kun kunne komme nærmere ved en undersøgelse af de unges underbevidste holdninger. At de ældre ikke regner *fuck* som et bandeord i samme grad som de unge, skyldes sandsynligvis manglende erfaring med udtrykket: Det bruges sikkert ikke i de ældres nærhed, hvad enten det er blandt jævnaldrende eller i samtale med yngre generationer⁹.

Ældre mener til gengæld oftere end unge, at religiøse udtryk er bandeord. Det gælder både det diabolske udtryk *for fanden* (forskel på hele 23 %-point) og de celeste, dvs. himmelske, udtryk: *gud*, *vorherre bevares*, *du godeste* og *sgu*. Selvom *sgu* overordnet set regnes for et bandeord af svarerne som helhed, er det i høj grad de ældre svarere, der mener, det er et bandeord (forskel på hele 22 %-point). Det er under halvdelen (47 %) af de unge, som mener, at *sgu* er et bandeord, mens det næsten er 70 % af de ældre, der gør det. Og selvom både unge og ældre overordnet set er enige om at dømme celeste udtryk ude, bortset fra *sgu*, så er der flere ældre, som mener, at de celeste udtryk er bandeord.

Den samme tendens gør sig gældende ved sygdomsbandeordet *kraftedeme*, som flere ældre end unge mener, er et bandeord (forskel på hele 16 %-point), og ved det omskrevne udtryk *for søren*, som flere ældre end unge mener, er et bandeudtryk.

Hvis vi tager de unges holdninger til bandeord som et vidnesbyrd om, hvordan fremtidens bandeord kommer til at lyde, er det altså bandeordene fra tabuområdet ”kroppens nedre

funktioner”, der kommer til at råde fremover. De religiøse bandeord vil derimod være på vej ud i glemslen. Disse holdninger stemmer overens med den sprogbrug, vi i de senere år har observeret. De danske unge bruger flere seksuelle og fækale bandeord end de ældre generationer¹⁰ - en tendens som også ses på svensk og norsk¹¹. I de danske aviser er denne bandeordstype desuden fordoblet i de sidste 15 år – på bekostning af især de religiøse udtryk¹². Så ud med Gud, og ind med *fuck*!

”Du bander sgu da aldrig!”

Vores undersøgelse viste ikke bare forskel på, hvilke udtryk de unge og de ældre regner for bandeord, men også generationernes forskellige holdninger til bandeord kan aflæses i at hele 15 % af de ældre skrev, at de aldrig bandede, hvorimod kun 1 % af de unge anførte dette. Desuden var det afsluttende spørgsmål i spørgeskemaet til både de ældre og de unge, om de syntes dårligt om bandeord. Blandt de ældre var der hele 94 %, der svarede ja til spørgsmålet, mens kun 47 % af de unge syntes dårligt om bandeord. I modsætning til de unge tager de ældre altså i høj grad afstand til bandeord.

Men en ting er vores holdninger til sproget, en anden er, hvordan vi reelt bruger det. I et interview med tre ældre fra en ældreklub på Sjælland¹³, var der forskelle i de interviewedes udtrykte holdninger til bandeord, og hvordan de reelt selv brugte bandeord i interviewet. Især havde den ene ældre kvinde stærke holdninger til brugen af bandeord. Hun udtrykte flere gange, at hun var den eneste, der bandede i familien - også når det gjaldt børn

9 Jf. Rathje 2011

10 Rathje 2011

11 Stroh-Wollin 2010 og Hasund 2005

12 Rathje 2010

13 Grann 2010

og børnebørn. Men hun understregede også, at det eneste bandeord, hun brugte, var ordet *sgu*, og ”Det er jo ikke et bandeord mere”. Hun nævnte, at hun brugte det ofte, også i positive sammenhænge, som fx ”Det har sgu været en god dag i dag”. Pudsigt nok bandede hun ikke én eneste gang i interviewet - heller ikke i positiv kontekst. Samtidig pointerede hun flere gange i interviewet, at hendes mand, som også deltog i interviewet, aldrig bandede. Hun sagde henvendt til ham flere gange; ”Du bander aldrig”. Manden gav hende delvist ret, men sagde, at han dog godt kunne gøre det inden for hjemmets fire vægge, hvis han var rigtig vred. Det interessante her er, at manden faktisk var den eneste, der bandede i interviewet, da han sagde ”Hvad fanden er det nu, det hedder ...”

Vores *bevidste* holdninger stemmer altså ikke altid overens med vores sprogbrug. Derfor er det vigtigt, at også de unges og ældres *underbevidste* holdninger til bandeord undersøges.

Litteratur

Grann, D.S. (2010): *Ældre, bandeord og identitet*, upubliceret overbygningsopgave afleveret på Sprogpsykologi, Københavns Universitet.

Hasund, I.K. (2005): *Fy farao! Om nestenbanning og andre kraftuttrykk*. Oslo: Cappelen.

Rathje, M. (2010): ”Spalteplads til bandeord”, i: *Nyt fra Sprognævnet* 2010/3, s. 5-12.

Rathje, M. & D.S. Grann (2011): ”Unge og gamle holdninger til bandeord”, *Nyt fra Sprognævnet* 2011/4, s. 1-10.

Stroh-Wollin, U. (2008): *Dramernas svordomar*. Svensk dramadialog 10. (FUMS Rapport nr. 224). Department of Scandinavian Languages, Uppsala University.

Vidste du at...

For første gang i den danske navnestatistik historie topper navnene Isabella og William hitlisterne for nyfødte i Danmark. For pigerne er Silke, Filippa, Luna, Selma og Emily herefter de mest populære navne, hvor fremtidens drenge må deles om Felix, Storm og Johan.

Er du gravid, og har du ambitioner om at give dit barn et helt særligt navn, så skulle du måske overveje; Gent, Brutus, Svala, Birka, Ludo eller Rabab.

Sen-efternavnene er på ganske kort tid blevet helt umoderne – så vil du holde gamle traditioner i hævd, eller måske starte en ny trend, kan det være, at du skal lade dit barn hedde Nielsen i stedet for Vejlbj.

Ser man på den samlede danske befolkning, er Anne og Jens Jensen den bedste danske version af Jane og John Smith.

Danmarks Statistik

Sproget, der
blev skyllet
ud med
badevandet

Af: Thomas Bak Madsen
Stud.mag. i Sprogpsykologi

En solrig decemberdag tog jeg en interviewsnak med Lars Henriksen om sproget og afsenderen i den moderne sprogpsykologi. Baggrunden for interviewet var artiklen ”Tilbage til Sproget”¹, hvori Lars kritiserer sprogpsykologien for at være så optaget af kommunikationen og forståelserne, at sproget og afsenderen bliver overset, endda ildeset - ordet er blevet et uartigt ord, skriver han. Det er klart, at kritiske påstande af den størrelsesorden - fremført af én af sprogpsykologiens centrale personer - må frem i lyset og forklares, så det sprogpsykologiske fagfællesskab kan tage stilling, tilslutte sig og tage affære eller erklære sig uenig og gendrive kritikken - gerne på skrift i *Spindet*.

Før mødet med Lars havde jeg lagt en simpel strategi: *Sammenhold det, Lars siger, med det, Lars gør*. Interviewstrategien skulle få Lars til dels at kritisere (sige), dels at demonstrere (gøre) det, han mener, mangler i dagens sprogpsykologi. Kort fortalt, skulle effekten deraf gerne være, at læseren får en tydeligere forståelse af, hvad vi, ifølge Lars, afholder os fra at sige noget om, i og med at vi antagelsesvist (i sfæren for antagelser) overser sproget og afsenderen.

Den simple strategi har sat tydelige spor i interviewets komposition: I første del spørger jeg til de kritiske påstande, dvs., jeg beder Lars uddybe og eksemplificere nogle af de kritiske påstande, han fremfører i artiklen. I anden del beder jeg Lars forklare og uddybe nogle af sine

egne, særegne sprogpsykologiske beskrivelser, der medtænker sproget og afsenderen.

Hvis nogen skulle være i tvivl, så henviser ”moderne sprogpsykologi” og ”dagens sprogpsykologi” til den sprogpsykologi, der undervises i på sprogpsykologistudiet.

Selv om Lars i interviewet gentager og uddyber den kritik, han fremførte i ”Tilbage til Sproget”, vil jeg alligevel anbefale, at man læser artiklen. Ikke mindst fordi den indeholder en spændende og faglig relevant fortælling om sprogvidenskabernes sprogsyn og sprogpsykologiens tæt forbundne udviklingshistorie – vores fortæller var der selv, så han ved, hvad han taler om. Artiklen kan man finde på Spindets hjemmeside. Jeg tror dog, sprogpsykologiens udviklingshistorie lyder anderledes, bliver den fortalt af f.eks. Jesper Hermann.

Apropos Jesper Herman, så fortalte Lars, at Jesper op til flere gange har anklaget ham for at være *ordpsykolog* – en anklage, der dog aldrig har haft en injurierende effekt på Lars. Jespers anklage, såvel som dens manglende injurierende effekt, er god at have i tankerne, mens man læser interviewet. God læselyst!

I ”Tilbage til Sproget” skriver du, at vi sprogpsykologer er ved at være ligeså enøjede i vores syn på sproget, som vi kritiserer lingvisterne for at være. Hvad mener du, vi gør forkert?

Ja, vi hænger faktisk fast i lingvisternes opfattelse af sproget. På den måde, at vi hænger så meget fast i den, at vi bliver ved med at gøre oprør mod den – i stedet for at se på sproget med vores egne friske øjne. Vores hovedløse

1 Udgivet i *Spindet* 2010

konklusion er, at vi ikke kan beskæftige os med sproget, uden det medfører lingvisternes vægt på grammatik og den strukturalistiske tænkemåde. Vi skylder barnet - altså sproget - ud med badevandet. I stedet burde vi undersøge sproget og grammatikken på vore egne præmisser.

Siger du, at vi samtidig forveksler fænomenet sprog med lingvisternes oplevelse af sproget?

Ja. Det er en træghed i det menneskelige sind, at det er svært at skelne mellem fænomen og oplevelsen af fænomenet. Substans og kognition - eller hvad man nu vil kalde det. Tit, når man bliver præsenteret for et emne, som andre har en kraftig, velkendt oplevelse af, smelter de to sammen. I stedet for at man har sin egen oplevelse, hænger man fast i andres oplevelse. Af kulturhistoriske grunde har grammatik fået en næsten guddommelig status. Men dumt at lade sin helt naturlige aversion mod grammatisk bevidstgørelse, og sin ligeså naturlige afstand til den kulturelle acceptstatus af det periferiske grammatik-aspekt, influere på sin egen oplevelse af det faktisk eksisterende sprog.

Det meget vanskelige ved vores forskningsgenstand er, at her er disse to fænomener - emne og oplevelse - smeltet sammen. Et ord er jo ikke et emne, der opleves. Et ord er en lyd med indbygget oplevelse. Ordene eksisterer ikke bare i sig selv. De er lydmateriale, der, når de opleves, vel at mærke på en helt bestemt måde, kaldes ord. Andre fænomener har ikke tilsvarende oplevelsen indbygget i sig - når vi taler om træer, er oplevelsen ikke medregnet.

Citerede ord

Du siger, at ord ikke eksisterer bare i sig selv. Kan vi tilføje Jespers (Jesper Hermann)

yndlings citat af Otto Jespersen: "Ordene eksisterer ikke i og for sig uden for mennesket, men kun i det øjeblik de tænkes og siges."?

Først skal vi lige huske, at det er Jesper og dig, der citerer Otto Jespersen, for Jespersen skriver det i en sammenhæng. Det er vigtigt!

Men nej, for det citat er det rene ævl. Ja, det er værre end ævl, for det er ingenting. Der bliver ikke sagt noget. Hvis jeg siger følgende til dig: "Flertallet af fisk i Østersøen er forkerte", og du vil undersøge, hvad jeg udsiger om virkeligheden, hvor vil du så gå hen? Til Østersøen? Jamen, du må da først spørge: "Forkerte i hvilken forstand?" Jeg har ikke sagt noget om virkeligheden. Jeg har lavet en overskrift eller stukket dig en invitation til et foredrag, hvor jeg vil fortælle om fiskene i Østersøen - kom i aften klokken otte. Du kan ikke forholde dig til udsagnets sandhedsværdi, før du har fået svar på: "Forkerte i hvilken forstand?"

Hvad har fiskene i Østersøen tilfælles med Otto Jespersens ord?

"I og for sig"! "I og for sig" betyder *set fra en vinkel*. I og for sig er du bare en tyndhåret abe.

Hvabehar?

"I og for sig" betyder: Der er én vinkel, hvorfra det, jeg siger, er sandt, men jeg erkender, at det ikke er sandt set fra en anden vinkel. Derfor siger det citat ikke noget, for "i og for sig" skal først ekspliciteres. Det næste er, at citatet ingenting siger, fordi det kun siger noget om terminologi. I det hele taget er mange uenigheder og udsagn terminologiske.

Lad os se på vores sproglige forudsætninger for at læse citatet. Ordet "ord" betegner

almindeligvis dels det fonetiske ord (det talte ord) ude i virkeligheden, dels betydningspotentialerne inden i knolden på sprogbrugerne - det er f.eks. dem, der står i ordbøgerne. Begge dele kalder vi ord. Så siger Otto Jespersen - eller Jesper: ordet "ord" betyder *det talte ord*. Det er det, jeg mener med "ord". Og den anden betydning af ordet "ord", lader jeg som om, ikke eksisterer. I stedet kan det siges, så det er til at forstå: Ordet "ord" dækker almindeligvis over det fonetiske ord (det talte), og så dækker det over ordets betydningspotentialer. Jeg vil gerne henlede opmærksomheden på det talte ord; for det med betydningspotentialerne, jeg vil ikke sige, at de i og for sig ikke eksisterer, men det er dog på et helt andet eksistensplan. Det ville være at sige det på en forståelig måde.

At påstå, at ord kun eksisterer, når vi udtaler dem eller tænker dem, er da provokation for provokationens skyld. Eksisterer snedkerens snedker-evner kun, når han snedkerer? Nej, de ligger hele tiden parat. At sige, at kun det ene aspekt eksisterer, er ordgas. Jeg vil gerne sige noget provokerende, men så skal det også være sandt. Det er uinteressant at sige noget, for at få folk til at hoppe i stolen, som viser sig ikke at være sandt.

Hvor blev afsenderen af?

Lad os vende tilbage til artiklen! Du skriver, at vi overser afsenderen i vores analyser og beskrivelser af kommunikation. Kan du komme med et eksempel, hvor afsenderen bliver overset?

Du ser, Roy Harris ophæver fænomenet afsender i eksemplet, hvor skyen fortæller ham, at det bliver regnvejr.

Han påstår, at der kommunikativt sker det samme mellem ham og skyen som mellem

ham og en person, der henvender sig med en klar kommunikationsintention. Ifølge Harris foregår der altså det samme mellem ham og skyen som mellem ham og en person, der henvender sig og gerne vil vide, hvad klokken er. Hvis Harris mener, at der ikke er forskel på aflæsning af skyen og en kommunikativ henvendelse, så oplever han enten en kommunikativ henvendelse fra skyen, eller også oplever han ingen intentioner hos personen, der spørger, hvad klokken er. Det er ikke bare bekymrende, det er jo også usandt og uvederhæftigt. En lille smule introspektion vil klargøre ham om, at når han selv ytrer sig, er der intentioner bag. Men det er slet ikke værd at gå i videnskabelig disput med. For det er ikke ærlig snak. Det er provokation og sensation.

Det er uden substans. Som når han kritiserer Saussure – noget vi andre blev færdige med for mange år siden. Originale, stærke synspunkter er meget ofte provokerende. Men det medfører ikke, at provokerende udsagn nødvendigvis er spændende i deres substans. Det er ærgerligt, at vi skal bruge vores tid på at gå i flæsket på sådan nogle dumme udsagn. Det er ikke videnskab at pege på, at der er to parter i en kommunikation. Hvorfor i alverden skal jeg bruge min tid på at pege på noget indlysende, bare fordi Harris vil lave ballade?

Om intentionen og sprogparranoia

Du siger, at Harris, som følge af en smule introspektion, vil opdage, at der er intentioner bag egne udsagn. Mener du også, at vi overser intentionerne?

Ja. Afsender og intention er to sider af samme sag. På ét plan er der altid usikkerhed om intentionen. Samtidig har vi tillid til, at vi og andre mener det, der bliver sagt. Vi går ikke rundt og er mistroiske hele tiden. Fordi intentioner, set med empiriske briller, er

slørede, skal vi ikke undlade at undersøge fænomenet. Det er at svigte sprogbrugernes sprogproblemer!

Hvis vi vil undersøge sprog og kommunikation, må vi se på den virkelighed, sproget bruges i, dvs. undersøge sprogbrugerens oplevelse af virkeligheden, når der kommunikeres – og hvad vi ellers gør med sproget. Og i den virkelighedsoplevelse mener jeg ikke, intentionen er til at komme udenom.

Ord er ikke intentioner, men intentionsmarkører. Hvis man løgnagtigt siger sætninger som ”jeg elsker dig” eller ”klokken er otte”, så betyder de det pålydende ifølge sprogreglerne, selvom man ikke mener det. Det er netop forskellen mellem faktiske indre intentioner og intentionsmarkører, der muliggør løgn. Sandhed er: Jeg ønsker, at du skal tro, jeg mener x – og det gør jeg. Løgn er: Jeg ønsker, at du skal tro, jeg mener x – men det gør jeg ikke.

Altså, mine intentioner, om hvad jeg vil have dig til at tro på, er ikke nødvendigvis, hvad jeg virkelig mener og tror – men heldigvis falder de to ofte sammen. Ellers intet sprogsamfund. Jeg siger, intention er et svært begreb: Ud i marken og undersøg. På sprogpsykologi siger man: Intention er et svært begreb, empirisk ubestemmeligt, punktum, væk og føj det er indviklet. Det er uprofessionelt og uvidenskabeligt at afvise et emne, fordi det er indviklet. Det, der er indviklet for sprogbrugerne, er selvfølgelig et sprogpsykologisk emne.

Så lad os snakke lidt mere om intentionen. Du nævner, at vi ikke nødvendigvis siger det, vi mener. Vil du fortælle om ”løgnen”?

Det er en del af sprogets væsen, at vi kan bruge det til at lyve og fordreje sandheden med.

Derfor healer det vores hjerte at tale med små børn. For i deres naivitet, eller hvad vi nu vil kalde det, så kan vi mærke, at sandheden, altså oprigtigheden, bare vælter ud af dem. De er slet ikke kommet dertil, hvor de har opdaget, at sproget kan bruges til at lyve med.

Har de ikke lært at bruge sproget til at sløre deres faktiske indre intentioner - endnu?

Nej. Der er fred og ro. Vi har mulighed for at opleve den samme ro i naturen. Ser du en gråspurv hive en orm op af jorden, så ved du - af flere grunde - med sikkerhed, at den ikke vender sig om og siger: ”Du tror nok, jeg mener det med den regnorm, men det er turistforeningen, der har sagt, at jeg skulle gå herud og lege fugl. Og jeg får også penge for det. Altså korn. Jeg får korn for det”. Vi ved, det ikke sker. I naturen er ting det, de giver sig ud for at være – derfor slapper vi af.

Så i naturen og i samtaler med små børn kan vi have nogle særlige, oprigtige oplevelser, vi ellers ikke støder på i vores sprogtilværelse?

Ja. Og vi længes efter den oprigtighed, fordi vi lever i en sprogtilværelse, hvor uoprigtighed er en mulighed. Og den oprigtighed kan vi opleve i naturen. Sprogets væsen gør, at paranoia kan være en rimelig reaktion.

Sprogets grundsmerte

Nu hvor du er gået i gang med at filosofere over sprogets væsen og vores forhold til sproget, vil jeg gerne høre dig beskrive ”sprogets grundsmerte”. I artiklen nævner du fænomenet i forbindelse med den arbitrære sammenhæng mellem det sproglige udtryk og det, udtrykket repræsenterer.

Ser vi på vores sociokulturelle adfærd, som; spiser vi hundekød, eller går vi med eller uden

badebukser på stranden, så har de en temmelig kraftig substans, vi kan forholde os til. Du kan spørge en ernærings ekspert, om det er sundt eller usundt at spise hundekød, og vi kan diskutere, om det er synd for hunden. Men sprogregler er uforklarlige. Hvorfor kalder vi dyret på marken for en ko? Hvorfor kalder vi dyret i træet for en ugle? Der er nogle få fagfolk, der tror, de kan svare på det, men gå ud på gaden og spørg, så tror folk, du er tosset. Og de fagfolk, der tror, de kan svare, kan det alligevel ikke. Ugle er et lydmalende ord, siger de. Derfor uh-uh lyd. Men hvorfor har sproget i dette tilfælde et lydmalende ord - det er ikke besvaret.

Tænk hvilken magt der er i, at en simpel ugle kaldes en ugle! Det er så hele universet nærmest dirrer, hvis du peger på dyret og siger: "Se, der flyver en hui." Samtidig kan ingen forklare, hvorfor dyret ikke kaldes en hui. Det er eksistentielt set en meget ubehagelig situation, at vi ikke kan argumentere for vores adfærd og normer

Det, der ligger til grund for vores sprogregler, er, at alle siger det. Det er det, jeg kalder "konstituensen" i sprogrigtigheden. Som jeg skrev på tavlen til gæsteforelæsnings den anden dag, er følgende sætning falsk: Alle danskere kalder det X, i virkeligheden hedder det Y. Den sætning er per definition forkert. Som det stod i et læserbrev om et sprogudtryk: Det kan da ikke være rigtigt, bare fordi alle siger det!!! Underforstået: Der må være nogle solide, objektive grunde. Men det forfærdelige er, at den rigtighed, vi oplever i sproget, i sin grund er andres pres. Det er svært at udholde. Derfor henter man allehånde efterrationaliseringer - grammatik, logik, etymologi osv. Og der tror vi, at vi har fundet en objektiv grund til, at det hedder det ene frem for det andet. Et eksempel fra min tid: Det kan ikke hedde, han er større end *mig*, for

det hedder, han er større end *jeg er*. Du ville da aldrig sige, han er større end *mig er*, for det er grammatisk ukorrekt.

Men grammatikken er bare kategorisering af tilfældige regler og forbindelser. Vi har brug for grammatik som argument, fordi vi ikke kan bære at se konstituensen i øjnene - at indse at årsagen er andres sociale pres. Vi kan ikke fortælle hinanden og vore børn, at det, vi siger, er rigtig at sige, fordi vi siger det i denne del af verden. På dansk hedder det *mig*, og hvis du tager din trehjulede og cykler over Øresundsbroen, så hedder det *jag*. Der kan du se! Det handler ikke om grammatik, men om geografiske tilfældigheder!

Det er uudholdeligt, at de regler, vi løber rundt og slår hinanden oven i hovedet med, er uden årsag og god grund. Og det gælder især sprogregler. Sociokulturel adfærd, som fx: Spiser vi hundekød, og går vi med eller uden badebukser på stranden, har i det mindste en moralsk substans, vi kan diskutere rundt om spisebordet eller i bilen på vej til stranden. Sprogregler er så uforklarlige og uden moralsk grund, at man kun tør nævne det inden for universitetets murer og i dansk sprognævn. Det er sprogets grundsmerte.

Kom og vær
med i Spindet!

Spindet er netop nu i gang med at sammensætte næste udgaves redaktion – hvor du kan være med!

Det er mange gode ting, arbejdet på Spindet bringer med sig. Udover at du kan prøve kræfter med redaktionslivet, og derved får lidt ekstra at skrive på CV'et, er det også din mulighed for at få sparring på dit projekt af andre sprogpsykologistuderende. Desuden kan du lære, hvordan du fx omformer din akademiske opgave til en artikel, hvordan du går fra tanke til tekst, og hvordan du gebærder dig skriftligt i begge ender af det akademiske og journalistiske spektrum.

Sabrina:

”Det har virkelig været fedt at være medlem af Spindet som tilvalgsstuderende. Det har bragt mig helt ind på livet af sprogpsykologien, og på en helt anden måde end man kunne komme det alene igennem undervisningen.”

Mathilde:

”Det bliver gjort mere virkeligt på en eller anden måde. Her skriver man jo en rigtig artikel, der diskuteres og gives respons på.”

Mie:

”Man får afprøvet en masse metoder. Fx, hvordan skal man forme et interview? På den måde får man både afprøvet nogle skrivestile, og man får gjort sin viden konkret og aktuel for andre.”

Vil du også være med til at lave Spindet, eller måske bare bidrage med en artikel? Skriv til tinalinderthomsen@gmail.com. Så får du at vide, hvornår næste møde om forårsudgaven af Spindet kommer til at foregå. Men skynd dig, for det bliver snart!

